

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Zdeněk Židek

Shakespeare a právo

Diplomová práce

Vedoucí práce: **Doc. JUDr. PhDr. Jan Wintr, Ph.D.**

Katedra teorie práva a právních učení

Datum vyhotovení práce (uzavření rukopisu): 19. 7. 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předloženou diplomovou práci vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 19. 7. 2017

Zdeněk Židek

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval docentu Wintrovi za to, že se mé práce ochotně ujal a za velmi vhodnou radu připojit před studium Shakespearových textů obecný přehled o právu a literatuře.

Rovněž bych rád poděkoval mé nejbližší rodině, bez jejich (někdy přímo vehementní) podpory by tento text jistě nevznikl.

Obsah

ÚVOD	2
1. PRÁVO A LITERATURA	5
2. Hnutí PRÁVO A LITERATURA	7
3. PRÁVO A LITERATURA V PRÁVNÍ PRAXI	10
3.1 PRÁVNÍ PRAXE UVNITŘ SOUDNÍCH ROZHODNUTÍ.....	10
3.1.1. <i>Soudní rozhodnutí a Shakespeare</i>	12
3.2. PRÁVNÍCI A SHAKESPEARE	21
3.3. VÝUKA PRÁVA POMOCÍ LITERÁRNÍCH ZÁPLETEK	23
4. SHAKESPEARŮV ŽIVOT	26
4.1. ZPOCHYBŇOVANÉ AUTORSTVÍ	26
5. SHAKESPEARE A PRÁVO	28
5.1. SHAKESPEARE A ZNALOST PRÁVA	29
5.2. PŘEKLAD SHAKESPEAROVÝCH DĚL A PROBLÉMY S TÍM SPOJENÉ	31
5.3. NARÁŽKY NA PRÁVO	33
6. PRÁVO UVNITŘ SHAKESPEAROVÝCH DĚL	35
6.1. SHAKESPEAROVY PŘEDSTAVY O PRÁVU A SHAKESPEAROVA PRÁVNÍ FILOSOFIE	35
6.2. <i>Něco za něco</i>	35
6.2.1. <i>Zápletka</i>	35
6.2.2. <i>Spravedlnost, slitost, ekvita</i>	36
6.2.2. <i>Problém interpretace pověření</i>	41
6.2.3. <i>„Quis custodiet ipsos custodes?“</i>	43
6.3. OTHELLO.....	44
6.3.1. <i>Zápletka</i>	44
6.3.2. <i>Kontrast mezi soudním procesem a pomstou</i>	45
6.3.3. <i>Othello a soudní proces</i>	46
6.3.4. <i>Othello a pomsta</i>	48
6.4. KUPEC BENÁTSKÝ.....	49
6.4.1. <i>Zápletka</i>	49
6.4.2. <i>Právní otázky v Kupci benátském</i>	50
6.4.3. <i>Kupec benátský v očích Rudolfa v. Jebringa</i>	54
6.4.4. <i>Další právní otázky Kupce benátského</i>	55
6.5. <i>Právní otázky v dalších Shakespeareových dílech</i>	56
6.6. SHAKESPEAROVY SONETY.....	56
6.6.1. <i>Sonet číslo 4</i>	57
6.6.2. <i>Sonet číslo 46</i>	57
6.6.3. <i>Sonet číslo 87</i>	58
6.6.4. <i>Sonet číslo 134</i>	59
ZÁVĚR.....	61
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	62
ABSTRACT	66
KLÍČOVÁ SLOVA	67
PŘÍLOHY	68

Úvod

Tato práce vznikla jako krátký a komprehensivní doplněk pro širší studium textu Williama Shakespeara, zejména jeho vztahu k právu a právníkům. Spojitost Shakespeara s právem není věcí novou, objevuje se již na počátku devatenáctého století. Do současné doby se však hlubší analýzy textů tohoto věhlasného básníka omezovaly pouze na studie juristů amerických, britských, popřípadě německých. V českých zemích, pokud je mi známo, zatím Shakespeare a právo jako fenomén uniká větší pozornosti, snad kromě několika přednášek na půdě pražské Právnické fakulty pod záštitou doc. Wintra, prof. Kysely a prof. Hilského. První přednáška prof. Hilského nazvaná „Shakespeare a právo“ se pod záštitou katedry politologie a sociologie Právnické fakulty Univerzity Karlovy konala v dubnu roku 2017, další pozornost je tématu věnována během předmětu „Právo a literatura“, vyučovaného na pražské právnické fakultě; tuto přednášku vede doc. Wintr, vedoucí této práce. Tím však výčet téměř končí. Pokud se poohlédneme po zahraničních právnických fakultách a zahraniční literatuře, shledáme, že v tomto poměru naše *alma mater*, jakož i další české právnické fakulty, značně zaostávají. V této práci se pokusím některé z myšlenek, kterým se ve spojitosti se Shakespearem věnují právníci v Americe a Velké Británii, zprostředkovat.

Mým cílem bylo pozastavit se nad Shakespearovou znalostí práva, ať už soudobého anglického, Anglii zcela cizího, či hloubkou jeho textů z hlediska právní teorie a obecného nahlížení na spravedlnost. V následujících řádcích se hodlám pozastavit nad autorovou jurisprudencí, zčásti upozornit či popsat několik jeho narážek na právo a právníky a v neposlední řadě poukázat na několik právních institutů, které se v jeho dílech objevují a jak tyto narážky a právní koncepty objevovali a objevují právníci, a co o nich právníci soudí.

Pro upozornění na některé zajímavé problémy, které se v dílech Williama Shakespeara objevují, zmiňuji zejména tři díla: komedii Něco za něco, komedii Kupec benátský a tragédii Othello. Určitá stručnost a pokus o excerpce z díla věhlasného renesančního umělce, přiznávám, působí někdy na úkor samotné hloubky studovaného textu a ne vždy zohledňuje celkovou myšlenku a podstatu toho či onoho konkrétního díla. V řadě případů se budu záměrně dopouštět

zjednodušujících konstrukcí; v dalších případech odkazují na bohatou materii citovaných textů.

Své pojednání uvozují krátkým shrnutím, proč je pro právníky důležité věnovat se nejen dílům Williama Shakespeara, ale literatuře vůbec. V krátkosti naznačují, jak ke spojení práva a literatury přistupují zahraniční univerzity a věnují se hnutí nazvanému Právo a literatura, majícímu kořeny na univerzitě v Chicagu v USA.

Nemalou část práce věnují soudním rozhodnutím a jejich poměru k dílům Williama Shakespeara a literatuře obecně, zmiňují dvě velmi zajímavé studie věnující se tomu, jak často se soudci ve svých rozhodnutích obracejí k literatuře.

Snažím se rovněž upozornit na nástrahy, které může přinést překládání Shakespeara, vezmeme-li v potaz řadu faktorů, které musí mít překladatel na paměti (a jak dokazují, právní terminologie toho není výjimkou). Pro studium Shakespeareových textů v českém jazyce mi sloužilo sborné Dílo v překladu profesora Martina Hilského¹. Toto dílo vychází z vůbec prvního vydání Shakespeareových her z roku 1623 tzv. „*First folio*“, vydané divadelními kolegy W. Shakespeara. Kromě 36 her z původního folia ze sedmnáctého století obsahuje Dílo v překladu Martina Hilského také další hry a díla básnická.

Při studii problematiky jsem nejvíce čerpal ze souborného díla, které vzniklo na univerzitě v Chicagu, nazvané „Shakespeare and the Law: a conversation disciplines and professions“² (Shakespeare a právo: rozhovor napříč vědními disciplínami a právními povoláními“, dále v textu uváděno pouze jako „Shakespeare and the Law), editované trojicí spoluautorů Richardem Strierem, Marthou Nussbaumovou a Brianem Cormackem. Jedná se o svazek přednášek různých autorů – právníků, vyjadřujících se k tématu Shakespeara ve spojitosti s právem. Toto dílo náměty a úvahami zabývajícími se nejen Shakespeareem a jeho poměrem

---

¹ SHAKESPEARE, William. *Dílo*. Přeložil Martin HILSKÝ. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-1903-5. (Dále vždy uváděno jako: „SHAKESPEARE. *Dílo*. Přeložil HILSKÝ“).

² CORMACK, Bradin; NUSSBAUM, Martha Craven; STRIER, Richard. *Shakespeare and the law: a conversation among disciplines and professions*. ISBN 9780226924946 (ebook). The University of Chicago Press, 2013. (Dále vždy uváděno jako „CORMACK; NUSSBAUM; STRIER. *Shakespeare and the Law*“).

k právu, ale rovněž poměrem práva a literatury, přímo přetéká. Další inspiraci nabídla z velké části kniha někdejšího děkana právnické fakulty univerzity v Birminghamu Owena Hooda Phillipse „Shakespeare and the Lawyers“³.

Tato diplomová práce je rozšířením a přepracováním mé práce předchozí, prezentované v rámci VII. ročníku Studijní vědecké odborné činnosti na Právnické fakultě Univerzity Karlovy, nazvané „Právo a Shakespeare, Shakespeare a právo“ z roku 2014. Kapitola nazvaná Právníci a Shakespeare, kapitola pojednávající o Shakespeareově životě a pochybách týkajících se jeho autorství a kapitola věnující se Sonetům, zůstaly beze změny. Ostatní témata a kapitoly buď z předchozí práce vychází, nebo jsou témata, která představují v této práci poprvé.

Mou snahou je inspirovat a povzbudit k dalšímu bádání a studiu Shakespeareových textů z juristické perspektivy.

---

³ PHILLIPS, Owen Hood. *Shakespeare and Lawyers*. Routledge, London 2005, ISBN 978-0-415-33086-2. (Dále citováno jako „PHILLIPS. *Shakespeare and lawyers*:“)

1. Právo a literatura

Nabízí se otázka, zdali a proč právník může využít pro studium či aplikaci práva textů literárních, tedy neprávních. Fenomén propojování práva a literatury čelí stále se zvyšující pozornosti mnohých právníků. Jedná se o směr studia práva, který se zaměřuje na interdisciplinární souvztažnost mezi právem a literaturou. Koncept propojení práva a literatury může mít v zásadě několik podob. Dle jednoho z českých autorů věnujícího se právu a literatuře, JUDr. Mgr. Martina Škopa, Ph.D., působícího na brněnské právnické fakultě, lze v zásadě význam fenoménu spojování práva a literatury chápat dvojím způsobem. První, nazvaný „právo v literatuře“, se věnuje uměleckému popisu a ztvárnění práva.⁴ Druhý způsob chápání je blíže ztvárněn prostřednictvím hnutí „Právo a literatura“, které se dle Škopa pokouší v právu najít estetické kvality a které o právu uvažuje výlučně jako o prostředku interpretace.⁵ Škop pro tento druhý směr chápání používá název „právo jako literatura“ a dle jeho názoru toto hnutí slouží jako prostředek „*aplikace metod, které používá literární analýzu, na právo.*“⁶ Dle mého soudu můžeme při poměrně značném zjednodušení právo a literaturu zařadit podle toho, k čemu nám má spojení práva a literatury sloužit. Spojení práva a literatury pro účely studia práva a právní vědy popisují v kapitole nazvané Hnutí právo a literatura. Propojení práva a literatury pro využití v právní praxi jest věnována celá kapitola č. 3.

Propojení práva s literaturou lze chápat rovněž jako obor či odvětví právní vědy či jako prostředek interakce s dalšími společenskými vědami, nebo dále jako součást právní historiografie, vztahující se zejména na vývoj právního myšlení. Literatura může ve svém popisu práva zobrazit skutečnou percepci práva tak, jak jej zaznamenal autor tohoto konkrétního literárního díla. Dále může literatura sloužit jako prostředek právní argumentace, tedy podání práva adresátům (například v rozhodnutích soudů) za použití literárních textů. Škop shrnuje, že (...) „*právo představuje specifický – normativní, příkazující způsob, jímž lze pospat okolní svět. Mimo skutečné jádro příkazu se v textu, jejímž je norma vyjádřena, setkáme i s popisem okolního světa a i ze samostatného příkazu se o společnosti, která jej vydala, můžeme mnohé dozvědět.* (...) Právní

⁴ ŠKOP, Martin. *Právo a našeň: jazyk, příběh, interpretace*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5464-6. (Dále citováno jako „ŠKOP. *Právo a našeň.*) Str. 35-36.

⁵ Tamtéž, str. 30.

⁶ Tamtéž, str. 36.

norma se zde podobá výtvarnému umění – obrazy, které vyprávějí příběhy. O svém tvůrci, situaci, kterou zachytil, či technice, kterou použil.⁷

---

⁷ ŠKOP. *Právo a nášeň*. Str. 34.

2. Hnutí právo a literatura

Důležitým obdobím pro formování idey institucionálního propojování práva a literatury v právní vědě byla sedmdesátá léta dvacátého století, ve které došlo k samotnému formování hnutí. Velmi zjednodušeně řečeno – jednalo se o skupinu právních scholastiků, kteří tvrdili, že literatura je nutnou součástí právní vědy a právního bádání vůbec. Jedná se o iniciativu, jejíž vznik je spojován s právnickou fakultou univerzity v Chicagu. Vznik hnutí se pojí s dílem Jamese Boyda Whita – *The Legal Imagination*⁸ publikované v roce 1973, které porovnává literární a jiné texty s texty právními a popisuje, jak tyto texty napomáhají k vytváření rysů a objasňují význam různých pojmů. Dalším dílem nesporně důležitým pro hnutí Právo a literatura je nesporně dílo Richarda A. Posnera – *Law and Literature* z roku 1988. Oba uvedení autoři působili jako akademičtí pracovníci právě na Chicagské univerzitě.⁹ Od té doby došlo k exponenciálnímu nárůstu kurzů a přednášek týkajících se práva a literatury po celých Spojených státech, dnes je právo a literatura v různých formách uznávanou součástí studijního plánu amerických právnických fakult.¹⁰

Díváme-li se dále do minulosti na spíše nahodilé pokusy o spojení práva s literaturou, nesmí nám ujít John Wigmore, který již v roce 1907 publikoval článek s názvem „A List of Legal Novels“¹¹, ve kterém právníkům nabídl seznam literárních děl, které je dle jeho názorů nutné přečíst pro lepší praktické působení v právu. Dle Škopa, nabádáním k přečtení literárních děl Wigmore sleduje posílení vzdělanosti a kultivovanosti právníka v obecném slova smyslu, a „*povinnost dostát obecným, jakož i konkrétním požadavkům, které se na právní profesi kladou (...) Po seznámení s nimi se právník nejen kultivuje, ale také pozná svou vlastní profesi*“¹². Na Wigmoreův odkaz

---

⁸ WHITE, James Boyd. *The Legal Imagination: Studies in the Nature of Legal Thought and Expression*. Boston: Little, Brown, 1973. Zkrácená verze tohoto díla byla publikována v roce 1985 nakladatelstvím University of Chicago Press.

⁹ CORMACK; NUSSBAUM; STRIER. *Shakespeare and the Law*. Str. 4.

¹⁰ Tamtéž, str. 5.

¹¹ WIGMORE, J. H. *A List of Legal Novels*. Illinois Law Review, 1907-1908, str. 574-593.

¹² ŠKOP. *Právo a vášně*. Str. 39-40.

navázal například R Weisberg, který ve svém díle z roku 1976 tzv. „Wigmorův seznam“ doplnil o několik dalších literárních děl dvacátého století.¹³

V dnešní době se badatelé v oblasti práva a literatury neshodují v důvodech, proč je nutné využívat v právní vědě literaturu. V předmluvě k soubornému dílu *Shakespeare and the Law* dělí autoři Cormack, Nussbaum a Strier tyto badatele do čtyř kategorií.

První jsou právníci nadšení do literatury, kteří ukazují na stále větší provázanost právní vědy s jinými společenskými vědami, jako je ekonomie, filosofie, psychologie, historie a sociologie. Tito nadšení konsumenti literatury tak usilují o zařazení literatury mezi společenské okruhy, které je nutno provázat s právní vědou.

Druhá skupina dle dělení Cormacka, Nussbaumové a Striera čítá právní scholastiky, kteří upozorňují na dominanci ekonomických přístupů při zkoumání práva. Autoři spadající do této skupiny poznamenávají, že propojení práva s literaturou může ekonomický přístup k právu doplnit o některé mezery, které chápání práva prostřednictvím ekonomického přístupu přináší, například „*obrácením pozornosti na citový rozměr jednání před soudy a rétoriku rozhodnutí soudů.*“¹⁴

Třetí skupina, která se skládá převážně ze studentů literatury, si všímá historické vazby mezi literární a právní kulturou a literárním a právním vzděláním, přičemž tato skupina upozorňuje na skutečnost, že studium literárních textů může být obohaceno bližším soustředěním-se na právní a právně-rétorický kontext při jejich vzniku, stejně, jako nám při studiu práva pomáhá ubírání pozornosti k textům literárním, zejména při studiu práva konkrétních historických epoch, kdy literární texty nebyly tak přímo odděleny od právních – na rozdíl od například dnešní doby, kdy je toto rozdělení velmi patrné.

Čtvrtá skupina badatelů v okruhu práva a literatury si všímá skutečnosti, že právní bádání současnosti nepřináší příliš radikálních výzev směrem k soudobému statutu quo tvorby a interpretace práva. Tato skupina navrhuje, že upínání pozornosti

¹³ WEISBERG, R. H. *Wigmore's "Legal Novels" Revisited: New Resources for the Expansive Lawyer*. Northwestern University Law Review, 1976.

¹⁴ CORMACK; NUSSBAUM; STRIER. *Shakespeare and the Law*. Str. 131.

k literárním textům, zejména skrze optiku postmoderních interpretačních metod, může pomoci badatelům v oblasti právní teorie vytvořit radikálnější způsob analýzy textů právních.¹⁵

Mnohé univerzity napříč Spojenými státy a Velkou Británií zařadili předmět Právo a literatura do svých osnov. University of Southampton v Anglii nabízí předmět Právo a literatura a napomáhá tak poznat právo skrze literární prisma Shakespeara, Dickense, Kafky a dalších za účelem „*pomoci studentům stát se více eticky šikovnějšími praktiky práva.*“ V souvislosti s touto prací lze dále uvést, že například právnická fakulta Harvardské univerzity nabízí seminář s názvem „Spravedlnost a moralita v Shakespearových hrách“. Londýnská King's College nabízí seminář s názvem „Shakespeare a právo“.¹⁶

---

¹⁵ CORMACK; NUSSBAUM; STRIER. *Shakespeare and the Law*. Str. 5-6.

¹⁶ Why lawyers love Shakespeare. The Economist [online]. The Economist [cit. 2017-07-18]. Dostupné z: <https://www.economist.com/blogs/prospero/2016/01/literature-and-law>.

3. Právo a literatura v právní praxi

Využití literatury pro praktický výkon právnických povolání není radno podceňovat. Škop spojení práva a literatury pro podporu právní praxe podporuje – tím, že se právníci seznámí s literaturou, budou lépe rozumět textu – nejen literárnímu, ale i právnímu, dochází tím rovněž ke kultivaci psaného a rétorického projevu právníků, čtením literárních textů právníci budují svoji právní imaginaci – a spolu s tím i cit pro správnost a spravedlnost. *„Žádný jiný obor nám není schopen nabídnout lepší ucelený pohled na spravedlnost jako literatura. V tom lze také spatřovat skutečný přínos hnutí právo a spravedlnost – naučit se problematice spravedlnosti.“*¹⁷

*„Použijeme-li při popisu práva jazyk a sloh umělecké literatury – a použijeme-li jej správně – můžeme tím lépe zaujmout publikum, resp. adresáty právních povinností. Mimo to, krásná literatura může napovědět právníkům, jak výstižněji, přesněji a zejména lépe stylisticky vyjádřit své myšlenky a úvahy.“*¹⁸ Mluvíme tedy o kultivačním přístupu, dávajícím důraz na argumentační a rétorickou kvalitu projevů právníků. Literatura tedy v praxi slouží jako praktická pomůcka pro budování lepší rétorické a argumentační schopnosti – tedy schopnosti předkládat fakta a přesvědčovat – ve spojení s tím, lze literaturu využít jako zdroj interpretačních postupů.

3.1 Právní praxe uvnitř soudních rozhodnutí

Odůvodněním soudních rozhodnutí směřuje soud nejen k vysvětlení své pozice, ale k přesvědčení čtenářů – ať už jsou to strany sporu, veřejnost, ale i soud vyšší instance. Přesvědčivost může soudce naučit krásná literatura. *„Přesvědčivé rozhodnutí bude funkční pouze svou vlastní silou, vytvoří svébytný dokument, který obstojí jak před soudem stran, tak před hodnocením, kterému jej podrobí jeho okolí.“* V soudních rozhodnutích nelze opomíjet formu, kterou jsou podané. Ustálený, formalistický styl, vlastní většině rozhodnutí, není příliš atraktivní a mnohdy srozumitelný laickým adresátům – určitý popis obsažený v rozhodnutích je mnohdy pohlcen příliš formalistickým a technickým stylem. *„Je otázkou, zdali mu dokonale porozumí adresát, tedy*

¹⁷ ŠKOP. *Právo a vášeň*. Str. 61-62.

¹⁸Tamtéž, str. 37.

*ten, komu je rozhodnutí určeno. Nepochybně mu porozumí osoba znalá práva a ta, bobužel, bude podobný styl dále reprodukovat.*¹⁹

Daniel Brudney ve svém příspěvku nazvaném „Dva rozdíly mezi právem a literaturou“ uvnitř souborného díla „Shakespeare and the law“ rozebírá, jakou přesvědčivost a autoritu mají právní akty ve srovnání s literárními díly. Pro dokázání síly a kouzla literárních textů rozděluje autoritu na dva typy: přímou autoritu a odvozenou autoritu. Přímou autoritu dle Brudneyho mají literární díla; přesvědčivost jim dodává kompozice a výběr slov. Tato přímá autorita vychází z „moci estetiky“, kterou konkrétní díla mohou obsahovat. Je bez významu, zdali dílo napsal člověk náležící do střední vrstvy, či hrabě z Oxfordu. Svou závaznost a přesvědčivost si literární dílo odvozuje z estetické kompozice slov a příběhu.

Do opačného světla Brudney staví právní akty. Právní akty svoji závaznost odvozují od státní či jiné autority, která tento akt vydává – vynutitelnost a obecná závaznost je dokázána nikoliv estetickou kvalitou, ale prostředkem například státního donucení. Brudney uvádí, že slovům právní autoritu dává vždy nějaký činitel mimo tato slova – ať už je to známost autorů, nebo síla morálních idejí, které slova představují. Svoji esej Brudney zakončuje tvrzením, že literatura je disciplínou čistě estetickou; právo je však praktickou.²⁰

Lze se domnívat, že spojením přímé autority (tedy vhodné, srozumitelné a kvalitně odůvodněné skladby), například soudních rozhodnutí, můžeme spolu se státním donucením, tj. autoritou odvozenou, dosáhnout lepšího výsledku pro recipienty konkrétního rozhodnutí. Recipienty nejsou ovšem pouze strany sporu, je jím rovněž soud vyšší soudní instance. Soudy nejvyšší soudní instance by tedy dle uvedené teorie přímé a odvozené autority, při srovnání právních aktů s literárními díly měly co nejvíce usilovat o dosažení estetických kvalit. Soudy vyšší instance by se měli zasadit o to, aby autoritu odvozenou z ústavního a zákonného zařazení (pravomoc a působnost soudů) co nejvíce přiblížili autoritě přímé, tedy vycházející z estetické podoby textu – neboť jsou to právě soudy nejvyšších instancí, které mají

¹⁹ŠKOP. *Právo a vězeň*. Str. 44-45.

²⁰CORMACK; NUSSBAUM; STRIER. *Shakespeare and the Law*. Str. 28-29.

sloužit jako sjednotitel judikatury – a u judikatury soudů nejvyšších instancí, zejména soudu Nejvyššího, Nejvyššího správního a soudu Ústavního, je možné očekávat častější čtenost veřejností jak odbornou, tak laickou.

Škop například dále poznamenává: *„mnohá slavná (a významná rozhodnutí) svůj význam z velké části čerpají právě ze stylu, kterým jsou sdělována. I v našich podmínkách si lze všimnout, že významná rozhodnutí nemusí být podložena brilantními úvahami, ale musí mít přesvědčivost. A naopak můžeme vidět, že často jsou velká právní témata pojednávána nápaditě právně i literárně“*.²¹

3.1.1. Soudní rozhodnutí a Shakespeare

Právníci a soudci si pro podpoření své argumentace velmi často berou právě Williama Shakespeara. Je otázkou, proč je oblíbenost Shakespearem tak obrovská (žádný jiný autor není právníky ceněn natolik, aby po něm na příklad byla pojmenována knihovna bezprostředně sousedící s Nejvyšším soudem Spojených států Amerických).²² Posedlosti právníků Shakespearem si všímá například deník the Economist. Ve svém článku „Proč právníci milují Shakespeara“ si všímá stále častější přítomnost Shakespeareových textů při soudních procesech. Například ve velmi ostře sledovaném trestním procesu s paralympijským atletem Oscarem Pistoriusem, obviněným z vraždy své manželky – tento proces který byl předsedajícím soudcem označen za „lidskou tragédii Shakespeareovských rozměrů“. Shakespeare byl nadto přítomen i v dalších velmi známých soudních procesech, například citace z historické hry Jindřich VIII. byla přednesena senátorem Samem Ervinem Juniorem během slyšení v kauze dotýkající se nejvyšších pater americké politiky známé jako „Watergate“. Deník Economist rovněž zmiňuje velmi ostře sledovaný proces s bratry Carnajevovými, kteří dle obžaloby měli na svědomí atentát na maraton v Bostonu v roce 2013 – během tohoto procesu měla zaznít citace ze Shakespeareovy hry Julius Caesar:²³

²¹ ŠKOP. *Právo a vášeň*. Str. 45.

²² „Folger Shakespeare Library“, 201 East Capitol Street, SE, Washington, DC, USA.

²³ Why lawyers love Shakespeare. The Economist [online]. 2016, 2016 [cit. 2017-07-07]. Dostupné z: <https://www.economist.com/blogs/prospero/2016/01/literature-and-law>.

„*The evil that man do lives after them;*   „*Naše zlé skutky nás vždy přežijí,*
The good is oft interred with their bones“²⁴   *Ty dobré často s námi skončí v hrobě.*“²⁵

Autoři článku v *the Economist* podporují tezi o pozitivním dopadu užití literárních prvků během soudních procesů, když tyto prvky označují laickým chvalozpěvem za „*Osvětlující a zkrášlující, což má za výsledek to, že soudní procesy jsou uživatelsky příjemné.*“ Dle závěrů *the Economist* pramení láska právníků k Shakespearovým textům zejména ve skutečnosti, že Shakespeare věnuje diskuzím týkajícím se práva více veršů, než kdejaké jiné profesi.²⁶ (Owen Hood Phillips odhaduje, že téměř dvě třetiny Shakespearových her obsahují scénu se soudním procesem.)²⁷

Posedlost právníků Shakespearem budí širší pozornost. Scott a Ami Dodsonovi²⁸ problematice věnovali svůj populárně-vědecký článek, nazvaný „Literární soudce – žebříček TOP TEN Soudců Nejvyššího soudu Spojených států Amerických.“²⁹ Článek poněkud humornou formou analyzuje, jak často se současní³⁰ soudci Nejvyššího soudu spojených států obrací na literární autory v odůvodněních svých rozhodnutí. Rovněž zjišťuje, který literární autor je u soudců Nejvyššího soudu USA nejoblíbenějším, tj. nejvíce citovaným. Autoři během svého bádání prošli všechny odůvodnění napsaná jednotlivými soudci (nezahrnuli však veškerou literaturu, ale pouze autory tzv. „vyšší, literatury, nikoliv tedy populární fikci a ve článku se za to omlouvají autorce ságy o kouzelníkovi Harry Potterovi, J. K. Rowlingové). Z analýzy byly rovněž vynechány citáty z Bible.

²⁴ -SHAKESPEARE, William. *The Complete Works*. Wilco Publishing house, 2013. ISBN 13: 9788182524620.SHAKESPEARE. *Julius Caesar*, III. II. str. 532. (Dále citováno jako „SHAKESPEARE. *The Complete Works*.)

²⁵ SHAKESPEARE. *Dílo*. Přeložil HILSKÝ, 2011, *Julius Caesar*, III. 2. 83.

²⁶ Why lawyers love Shakespeare. *The Economist* [online]. *The Economist* [cit. 2017-07-18]. Dostupné z: <https://www.economist.com/blogs/prospero/2016/01/literature-and-law>.

²⁷ PHILLIPS. *Shakespeare and lawyers*. Str. 100.

²⁸ Scott Dodson je profesorem práva na právnické fakultě univerzity v San Franciscu „Hastings College“, Amy Dodson působí na stejné univerzitě jako vědecký pracovník.

²⁹ DODSON, Scott; DODSON, Ami A. *Literary Justice*. University of California Hastings College of the Law, 2015. (dále citováno jako „DODSON. *Literary Justice*.“)

³⁰ „Současný“ je myšleno ke dni vydání článku. Článek byl publikován v roce 2015, tedy ještě před smrtí soudce Scalií. Článek tedy analyzuje rozhodnutí soudce Scalií, se soudcem Gorsuchem, který nastoupil na Scaliovo místo, pochopitelně nepočítá.

Výsledkem je výčet nejméně a nejvíce populárních autorů. První místo v žebříčku nezastává jeden, ale se shodným počtem citací dva autoři – prvním je Lewis Carroll a druhým, bez velkého překvapení, je právě William Shakespeare. Každý z autorů byl v odůvodněních amerických soudců nejvyššího soudu citován celkem šestnáctkrát. Nejvíce se k literatuře obrací dnes již zesnulý soudce Antonin Scalia, který cituje různé autory (celkem patnáct různých), celkem devětatřicetkrát z osm set třinácti napsaných odůvodnění. Autoři však upozorňují na malou vypovídající hodnotu kalkulace, neboť soudce Scalia sloužil u Nejvyššího soudu z devíti soudců nejdéle – přicházejí proto rovněž z další kalkulací, kterou je počet citací ve vztahu k počtu celkově napsaných odůvodnění. Pořadí se sice nemění, je ovšem pro uvědomění zajímavé, kolik procent z celkových odůvodnění obsahují odkazy na literární autory v rozsudcích nejvyššího soudu USA (u Antonina Scalia je to téměř pět procent). Článek uzavírá, že nejvíce literárním soudcem USA je tedy Antonin Scalia).

Pokud bychom měli obdobnou analýzu učinit pro Ústavní soud České republiky (neboť je to právě Ústavní soud, resp. Nejvyšší soud USA, který působí ve své zemi jako tzv. „strážce ústavnosti“), shledáme, že na tom čeští soudci v porovnání s americkými nejsou nijak valně – to ovšem nemusí znamenat, že by jejich literární znalosti byly menší, než znalosti kolegů. Může to být dáno určitou rigidností právní kultury kontinentální Evropy v porovnání s právní kulturou anglofonních zemí – rovněž úloha a postavení soudce může hrát jistou roli - Jak uvádí učebnice Teorie práva trojice autorů Prof. Boguszaka, doc. Čapka a prof. Gerlocha: *„oba typy (právní kultury) se od sebe navzájem odlišují zejména následujícími znaky: Kontinentální evropské právní řády se vyznačují tím, že hlavním pramenem (formou) práva je zákon, kdežto pro „common law“ jsou typickým pramenem soudní precedenty. Tento rozdíl pak předurčuje další rozdíly, týkající se pojetí právního státu a techniky realizace práva.“³¹*

Pro pořádek uvádím, že jsem pro vyhledávání českého literárního soudce použil stejné autory, jako Amy a Scott Dodsonovi ve svém pojednání Literary

---

³¹ BOGUSZAK, Jiří; ČAPEK, Jiří; GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004. ISBN 80-7357-030-0. Str. 23.

Justice.³² Přesný seznam autorů, které jsem použil pro vyhledávání, jest součástí přílohy č. 1 této práce. Sníženou vypovídací hodnotu vyhledávání může vykazat metoda, kterou jsem pro vyhledávání použil – využit byl vyhledávací systém na webových stránkách Ústavního soudu „Nalus“³³, do kterého byly zadány jména autorů v různé jmenné flexe. Výsledkem je tedy celkem 11 citací vybraných (zahraničních) autorů pro celý Ústavní soud v celé jeho historii – a to až po rozšíření kritérií – pro započítání stačí, když je zmíněn autor (a ne citace jeho díla). Můj výzkum ukázal další na následující závěry:

Nejoblíbenějším autorem je Franz Kafka, je zmiňován celkem čtyřikrát, zmiňuje jej prof. Stanislav Balík, prof. Pavel Holländer, doc. Vojtěch Šimíček a JUDr. Kateřina Šimáčková, PhD. Franz Kafka se objevuje výhradně v disentujících názorech soudů Ústavního soudu, nikdy v odůvodnění.

V oblíbenosti autorů následuje za Franzem Kafkou Joseph Heller se svým dílem Hlava 22, které bylo zmíněno dvakrát soudcem zpravodajem, jednou prof. Holländerem, a jednou doc. Michaelou Židlickou. Dante Alighieri, Salman Rushdie a William Shakespeare byli všichni zmíněni vždy jednou v odůvodnění. (Započítána nebyla například citace Franze Kafky z nálezu ve věci stěžovatelky Centrum Franze Kafky s.r.o.,³⁴ ani citace H. Ch. Andersena v případě citace (sic!): „*Konkrétně se jednalo o pořady "Čarodějky z předměstí" (česká pohádková komedie), "Kouzelné galoše" (slovensko-rakousko-německá pohádka podle Hanse Christiana Andersena), "Nefňukej, veverka (český film pro děti), "Princezna Fantaghiro (...)"*³⁵Zajímavým faktem jest, že literární autoři mají větší šanci objevit se v disentujících stanoviskách (v poměru šest ku pěti).

Nejvíce citací v poměru na soudce má prof. Holländer – platí však, že si většinu svých citací „odbyl“ v rámci disentu jednoho nálezu:

---

³² DODSON, *Literary Justice*. Str. 3-4.

³³ Webová stránka: <http://nalus.usoud.cz/Search/Search.aspx>.

³⁴ Srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 9. 2006, sp. zn. III.ÚS 314/06.

³⁵ Srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 9. 2003, sp. zn. III.ÚS 175/03.

„Ministerstvo vnitra tím vytváří situaci, jež ukazuje, že absurdní svět románů Franze Kafky či Georga Orwella, divadelních her Samuela Becketta či Eugena Ionesca nemusí být a není toliko fikcí, nýbrž začasť je i životní realitou.“³⁶

Dalšími „literárními soudci“ jsou: prof. Balík se dvěma citacemi: jednou v odůvodnění a jedním v disentu, dvě citace má rovněž JUDr. Eliška Wagnerová, PhD., rovněž s jednou citací v odůvodnění a jednou v disentu. Po jedné citaci v odůvodnění mají JUDr. David Ludvík, PhD., a doc. Michaela Židlická.

Pokud bychom přidali další autory – a to zejména z české kotliny, počet citací by značně narostl: Jaroslav Hašek, například, se svým dílem „Osudy dobrého vojáka Švejka“, by měl dvě citace, a Karel Čapek s díly Kulhavý poutník a Marsyas (esej Dvanáctero figur zápasu perem čili příručka písemné polemiky“) rovněž dvě citace.

Co se Williama Shakespeara týče, byl citován v odůvodnění nálezu soudce zpravodaje JUDr. Ludvíka (sic!): *„Ústavní soud ani v projednávané věci neztratil ze zřetelů zásadu de minimis, podle níž by v jinak bagatelním sporu zasáhnout nemusel. Přistoupil-li přesto k meritornímu posouzení věci, učinil tak s vědomím, že "co právo vidí, právo postihne" (W. Shakespeare, Něco za něco, překlad M. Hilský), přičemž podstatnou roli v jeho úvahách sebrála tísnivá sociální situace stěžovatele.“³⁷*

Studie Roberta Petersona,³⁸ nazvaná „Bard a Soudcovská Lavice: krátký návod pro spisovatele, jak na Shakespeara“,³⁹ jde ještě dále; než článek Scotta a Ami Dodsonových. Autor ve studii popisuje, kterak provedl elektronický výzkum v soudních rozhodnutích federálních soudů a soudů jednotlivých států USA. Zjistil, že je Shakespeare výslovně citován ve více než 800 soudních rozhodnutích – a přidává dalších 537 odkazů na Shakespearovy hry, které neobsahovaly správnou citaci. Shrnuje, že v soudních rozhodnutích vybraných soudů se objevily citace ze všech třiceti sedmi Shakespearových her. Nejvíce zanedbávanou se stala romance

³⁶ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 19. 9. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 25/06.

³⁷ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 14. 3. 2016, sp. zn. Pl. I.ÚS 1705/15.

³⁸ Robert Peterson je děkanem na právnické fakultě Univerzity v Santa Clare, Kalifornia, USA.

³⁹ PETERSON, Robert. *The Bard and the Bench: An Opinion and Brief Writer's Guide to Shakespeare*. IN: 39 Santa Clara L. Rev. 789, 1999. (Dále citováno jako PETERSON. *The Bard and the Bench*.)

Perikles – což je, dle Petersona, značná škoda s ohledem na nadčasovou pasáž reflektující vztah mezi spravedlností a chudobou⁴⁰:

*Help, master, help! Here's a fish hangs in the net, like a poor man's right in the law; 'twill hardly Come out.*⁴¹   *Pomozte nám, pane mistr, rychle! Nějaká ryba se nám chytla do sítě jako chudšas do paragrafů a nemůžem jí dostat ven!*⁴²

(V češtině však překlad není příliš metaforicky působivý. Problematicke překlada se věnuji dále níže).

Nejčastěji citovanou hrou je Hamlet. Nejvíce citovanou pasáží je ovšem pasáž z Romea a Julie: ⁴³

*What's in a name? that which we call a rose by any other name would smell as sweet;*⁴⁴   *Co je to jméno? To, čemu se říká „růže“, pod jiným jménem vonělo by stejně.* ⁴⁵

Tato citace zjevně žádnou právní konotaci neobsahuje, Přesto se ve vybraných rozhodnutích objevuje více než čtyřiasedmdesátkrát.

Jeden z důvodů, proč je Shakespeare tak často citovaný v rozhodnutích, nabízí rovněž Peterson: „*V skutku, je téměř nemožné mluvit anglicky, aniž bychom mluvili Shakespearovsky*“;⁴⁶ tvrdí a přidává několik názorných ukázek (například pokud používáme fráze jako: „přání je otcem myšlenky“ nebo „mám svázaný jazyk“ či o něčem prohlásíme, že to či ono „již vidělo lepší dny“, mluvíme dle Petersona Shakespearovsky, neboť dle Shakespeara právě tyto fráze zlidověly). Peterson shrnuje, že „*Za Shakespearovo popularitou směrem uvnitř právních případů a stanovisek stojí krása, záře a unikátnost jazyka. Shakespeare často vloží myšlenky autorů v jazyk vznešenější a okouzluující, než jazyk samotného myslitele. Shakespeare to prostě řekne lépe.*“⁴⁷

Peterson ovšem poukazuje i na odvrácenou stránku používání citátů Shakespeara, když navrhuje, že by každý, kdo hodlá citát použít, měl přemýšlet o tom, zdali vybraná pasáž skutečně zlepšuje, vykresluje nebo akcentuje náš argument

⁴⁰ PETERSON. *The Bard and the Bench*. Str. 6.

⁴¹ SHAKESPEARE. *The Complete Works. Pericles*, II. I. str. 392.

⁴² SHAKESPEARE. Dílo. Přeložil HILSKÝ. *Perikles*, II. 1. 117.

⁴³ PETERSON. *The Bard and the Bench*. Str. 6.

⁴⁴ SHAKESPEARE. *The Complete Works. Romeo and Juliet*, II. II. str. 476.

⁴⁵ SHAKESPEARE. Dílo. Přeložil HILSKÝ. *Romeo a Julie*, II. 1. 85.

⁴⁶ PETERSON. *The Bard and the Bench*. Str. 4.

⁴⁷ PETERSON. *The Bard and the Bench*. Str. 4.

– v mnohých případech zdobnost jazyka jde naprosto proti smyslu každodenní rutinní práce u bagatelních věcí na soudech. Citování Shakespeara dle Petersona může být „pozlacování zlata“, což doplňuje opět Shakespearovým citátem, který je dle jeho tvrzení často citován špatně a mnohdy zbytečně, (což pro podpoření argumentu sám v tomto případě činí):

(...)	(...)
<i>To gild refined gold, to paint the lily,</i>	<i>Pozlatit zlato, barvit lilii,</i>
<i>To throw a perfume on the violet,</i>	<i>voňavkou vylepšovat fialku, ublazovat led,</i>
<i>To smooth the ice, or add another hue</i>	<i>rozmnožovat barvy</i>
<i>Unto the rainbow, or with taper-light</i>	<i>duby a pouhou svíčkou pokoušet se</i>
<i>To seek the beauteous eye of heaven to garnish,</i>	<i>rozžářit slunci rozžářenou tvář</i>
<i>Is wasteful and ridiculous excess.⁴⁸</i>	<i>je marnivé a zbytečně směšné.⁴⁹</i>

Shakespeare je ovšem zmiňován i v méně lichotivém světle. Například v řízení týkajícím se cenzury kvůli nevhodnému obsahu pro děti a mladistvé - rozhodnutí FCC (Federal Communications Commissions, obdoba Rady pro rozhlasové a televizní vysílání dále jen FCC) proti rozhlasové stanici Pacifica Foundation FM radio (dále jen „Pacifica“)⁵⁰. Jednalo se o případ, kdy v roce 1973 v rozhlasovém vysílání stanice Pacifica v úterý ve dvě hodiny odpoledne zazněl dvanáctiminutový příspěvek George Carlina „Sedm slov, které nesmíte říci v televizi“. Po stížnosti na rozhlasovou stanici, která měla porušit tzv. Obscenity laws („práva proti necudnosti“, která mají bránit veřejně přístupným médiím v uvádění nemravností v době, kdy se u rozhlasových nebo televizních vysílačů mohou nacházet děti a mladiství), následoval soudní proces, ve kterém Pacifica FCC oponovala, že Obscenity laws jsou zcela proti prvnímu dodatku Ústavy Spojených států.⁵¹ V odůvodnění soudního rozhodnutí bylo odvolacím soudem proti rozsudku soudu první instance uvedeno, že zákaz prezentování určitých obscénních slov by

⁴⁸ SHAKESPEARE. The Complete Works. *King John*, IV. II. str. 707.

⁴⁹ SHAKESPEARE. Dílo. Přeložil HILSKÝ. *Král Jan*, IV. 2. 11.

⁵⁰United States Supreme Court FCC v. PACIFICA FOUNDATION, (1978) No. 77-528. Case law [online]. [cit. 2017-07-18]. Dostupné z: <http://caselaw.findlaw.com/us-supreme-court/438/726.html>.

⁵¹ První dodatek spojených států: „Kongres nesmí přijmout jakýkoliv zákon, zavádějící (oficiální) státní náboženství, nebo zákon, který by bránil výkonu náboženství, **jakož i zákon bránící svobodě projevu nebo svobodě tisku, nebo právo občanů pokojně se shromažďovat a adresovat petici vládě s žádostí o nápravu křivd.**“ Více v anglickém jazyce na First amendment to the Constitution of the US. *Law Cornell* [online]. [cit. 2017-07-18]. Dostupné z: https://www.law.cornell.edu/constitution/first_amendment.

musel rovněž znamenat zákaz vysílání Shakespearovy romance Bouře nebo komedie Dva páni z Verony, neboť například (nikoliv však výlučně) tyto hry jsou plné různých obscénních pojmenování, přičemž soud nechává na čtenářově zvědavosti, pílí a trpělivosti, o jaká slovíčka jde.⁵²

Peterson dále upozorňuje na další rozporuplné argumentování básníkovými texty, kdy si soud pro své odůvodnění a podpoření argumentu půjčuje citace ze Shakespeara – ovšem používá je v rozporu se Shakespearovou konotací – a v některých případech v rozporu se sebou samým. Citují-li některé soudy slova Porcie z Kupce Benátského o milosrdenství –

<p><i>His sceptre shows the force of temporal power, The attribute to awe and majesty, wherein doth sit the dread and fear of kings; but mercy is above this sceptred sway; it is enthroned in the hearts of kings, it is an attribute to God himself; and earthly power doth then show likest God's when mercy seasons justice. Therefore, Jew, though justice be thy plea, consider this, that, in the course of justice, none of us should see salvation: we do pray for mercy; and that same prayer doth teach us all to render the deeds of mercy. I have spoke thus much to mitigate the justice of thy plea; which if thou follow, this strict court of Venice must needs give sentence 'gainst the merchant there.⁵³</i></p>	<p><i>Žezlo je znakem světské moci králů, v něm sídlí respekt, úcta k majestátu, hrůza a strach, co vzbuzovat má král. Slitovnost však má vyšší moc než žezlo. Vždyť její trůn je samo srdce králů, ba projevem je samotného Boha – pozemská moc se nejvíc blíží bobu, když soucit změkčí právo. Proto, Žide, ač soudíš se tu o své právo, považ, že pouhé právo nikoho z nás přece nespasí. Modlíme se o slitovnost a stejná modlitba nás všechny učí milosrdenství k jiným. Mluvím tak, jen abych zmírnil, co tu právem žádáš. Budeš-li trvat na svém, tento soud odsoudit musí benátského kupce.⁵⁴</i></p>
---	--

... činí tak, aby ospravedlnili zmírnění tvrdého práva troškou ekvity (více o ekvité níže). Výše uvedené tedy citují v případě, kdy tvrdý zákon nahrazují vlastním, mírnějším uvážením a odkazují se na milosrdenství. Jiné soudy mohou citovat ze

⁵² PETERSON. *The Bard and the Bench*. Str. 7.

⁵³ SHAKESPEARE. *The Complete Works. The Merchant of Venice*, IV. I. str. 194.

⁵⁴ SHAKESPEARE. Dílo. Přeložil HILSKÝ. *Kupec benátský*, IV. 1. 180 a n.

stejného díla a scény jinou pasáž, kterou dokazují stejný závěr – ovšem za popření původního, zcela odlišného významu.

Zasadíme-li výše uvedené do kontextu – Porcie nabádá Šajloka k milosrdenství, neboť pouze Šajlokovo milosrdenství může Antonia vysvobodit ze spárů přísného zákona Benátek (*Lex dura, sed lex*). Použije-li soud řádky z Porciiny filipiky o milosrdenství, činí tak izolovaně a popírá tím Porciin apel, že soud nemůže „vzít zákon do svých rukou“, neboť by se to stalo precedentem a chyby z toho vzniklé by zaplavily stát.

Stejný soud v jiném případě poté může odmítnout „veliké dobro splatit malým zlem“, aby umožnil změnu výkladu zákona, který by přinesl krutý výsledek a na svou pomoc použít jiný citát ze stejného díla a stejné scény:⁵⁵

<i>It will be recorded for a precedent,</i>	<i>Stal by se z toho špatný precedent</i>
<i>And many an error by the same example</i>	<i>A chyby, co by z toho vzoru vzešly,</i>
<i>Will rush into the state: it cannot be.⁵⁶</i>	<i>by zaplavily stát. To nesmí být.⁵⁷</i>

Peterson dále upozorňuje na nebezpečnost citací v případě, kdy se citace na první pohled zdá být přílehou, jako například v případě, kdy soud rozhoduje v řízení o ochraně dobré pověsti a uvolí se k použití části ze Shakespearova Othella:

<i>But he that filches from me my good name Robs</i>	<i>Kdo ale ukradne mi dobré jméno,</i>
<i>me of that which not enriches him And makes</i>	<i>vezme si něco, z čeho nemá nic,</i>
<i>me poor indeed.⁵⁸</i>	<i>leč mě tím vezme všechno.⁵⁹</i>

Což bez širšího kontextu zní velice poutavě, nutné je však brát ohled na skutečnost, že tyto řádky pronáší Jago, který je v díle Othello pravým strůjcem všeho zla, lhářem a hlavním hybatelem, jehož lži vedou Othella k vraždě manželky Desdemony a k následné sebevraždě. Použitím těchto řádek bez kontextu sice soud může velmi lehce podpořit svůj argument, u znalce díla, který vnímá citaci v širším kontextu, může argumentace působit paradoxně a ironicky.⁶⁰

⁵⁵ PETERSON. *The Bard and the Bench*. Str. 14.

⁵⁶ SHAKESPEARE. *The Complete Works. The Merchant of Venice*, IV. I. str. 194.

⁵⁷ SHAKESPEARE. Dílo. Přeložil HILSKÝ. *Kupec benátský*, IV. 1. 214.

⁵⁸ SHAKESPEARE. *The Complete Works. Othello, the Moor of Venice*, III. III. str. 642.

⁵⁹ SHAKESPEARE. Dílo. Přeložil HILSKÝ. *Othello*, III. 3. 155.

⁶⁰ PETERSON. *The Bard and the Bench*. Str. 15.

3.2. Právníci a Shakespeare

Shakespeare nepřestává zajímat široké spektrum publika. Není snad ani píď na autorově životě, která by dosud zůstala neprobádána. Není tedy divu, že tento autor zaměstnal řadu velmi známých juristů. Například značnou akademickou debatu vyvolal nález Shakespearovy závěti; bylo zkoumáno, jestli byla sepsaná zkušeným právníkem, či jestli ji Shakespeare sepsal sám (pro tuto tezi hovoří počet stránek, závěť měla totiž stránky 3 – právníci byli placeni od vět a řádků, kdyby tedy závěť psal právník, byla by delší, myslí si Lord Campbell)⁶¹. V závěti se také neobjevuje odkaz k vlastnickému právu k žádnému z jeho děl (bylo dovozeno, že: za 1. se na ně nevztahoval Copyright Act z r. 1709 a za 2. i kdyby se vztahoval, veškerá práva byla převedena formulí „*household stuff whatsoever*“, soudy totiž na knihovny pohlížely jako na vybavení domácnosti). Rovněž odkaz jeho manželce vyvolal mezi právníky debaty – ve své závěti jí totiž odkazuje pouze své „druhé nejlepší lůžko s příslušenstvím“. Na této větě juristé nenechali nit suchou. Vystala otázka, zdali Shakespeare chtěl manželku záměrně poškodit, či zdali si byl vědom existence vdovského věna, které mělo v té době hodnotu třetiny manželova majetku, v některých „counties“ dle zvyku dokonce polovinu, či v některém „borough“ pak měly ovdovělé manželky dle zvyku právo na majetek celý, respektive na tu část majetku, která měla zůstat po dobu mužova života nezmenšena.⁶² Charles Knight po dlouhém bádání prohlásil, že Shakespeare o vdovském věně věděl a tudíž jeho manželka měla býti po jeho smrti zaopatřena. Pro podpoření své teze cituje Sen noci svatojánské:⁶³

<i>Now, fair Hippolyta, our nuptial hour</i>	<i>Svatební noc, má krásná Hyppolyto</i>
<i>Draws on apace; four happy days bring in</i>	<i>se rychle blíží; už jen čtyři dny</i>
<i>Another moon; but, oh, methinks how slow</i>	<i>bude nová luna; jak ta stará</i>
<i>This old moon wanes! She lingers my desires</i>	<i>a ubývá pomalu! Mé touze brání</i>
<i>Like to a step-dame, or a dowager</i>	<i>jak macecha či chamtivá vdova</i>
<i>Long withering out a young man's revenue.</i> ⁶⁴	<i>co nechce dopřát jmění mladíkovi.</i> ⁶⁵

⁶¹ CAMPBELL, John Lord. *Shakespeare's legal acquirements considered*. D. Appelton Company Press 1859. Str. 128.

⁶² PHILLIPS 2005, s. 29.

⁶³ KNIGHT, C. *The Pictorial Edition of the Works of Shakespeare*. Volume 2. Routledge, London 1839-42. Str. 192.

⁶⁴ SHAKESPEARE. *The Complete Works. A Midsummer-night's dream*, I. I. str. 157.

Další právníci se například zabývali hodnotou Shakespearova majetku, formou jeho zcizování, spoluvlastnictví, jíní zase možnou autorovou homosexualitou ve vztahu s možným trestem smrti za tento v té době trestný čin.

Mimo jiné, se sběrem informací o W. Shakespearovi začal v osmnáctém století Edmond Malone, který nejen že byl editorem Shakespearových prací, ale pro nás nemůže zůstat bez povšimnutí, také známým irským právníkem.⁶⁶

---

⁶⁵ SHAKESPEARE. Dílo. Přeložil HILSKÝ. *Sen noci svatojánské*, I. 1. 1.

⁶⁶KNIGHT, C. *The Pictorial Edition of the Works of Shakespeare*. Volume 2. Routledge, London 1839-42. Str. 192.s. 12.

3.3. Výuka práva pomocí literárních zápletek

Na pomezí právní teorie a právní praxe stojí jiný fenomén – výuka práva a jeho lepší pochopení skrze literární instituty. Studenti práva či veřejnost tak může skrze literární instituty lépe pochopit, co obsahují a k čemu jsou instituty právní – a lépe si je zapamatovat. Pro praktickou ukázkou nemusíme jít daleko – jako příklad nabízím dvě díla Williama Shakespeara pro vysvětlení dvou různých institutů trestního práva.

V prvním případě vycházím ze zápletky ve hře Něco za něco pro uvedení trestněprávního příkladu pokusu. Vycházejme z předpokladu, že se děj komedie Něco za něco odehrává v současné době v České republice, tedy na osoby v něm uvedené se vztahuje právní řád České republiky – rovněž poznamenávám, že se pro účel výkladu dopouštím značných zjednodušení.

V díle probíhá rozprava mezi knížetem, který je však převlečen za mnicha, s Luciem, výstředním hejskem, který o přestrojení knížete nemá ponětí, během níž Lucio prohlásí: (...) *„Vždyť je to brutalita. V nějakém poklopci dojde ke vzpouře a on to trestá smrtí! Udělal by tohle někdy náš kníže, no řekněte sám? Než by dal pověsit jednoho muže za to, že zplodil sto parchantů, sám by jich tisíc vychoval. Pro tuble zábavu měl pochopení. Věděl, co je to služba veřejnosti. (...) Co třeba ta padesátiletá žebračka? Moc rád jí házel zlaták do kasičky. Kníže míval zvláštní choutky. Občas se i opil, to vám povídám.“*⁶⁷ Dále je před soudem tvrzeno, že Lucio o knížeti prohlásil, že je kníže *„zbabělec a blupák, chlípák a smilník, pitomec a blázen“*,⁶⁸ k čemuž se Lucio přiznává, byť s tvrzením, že to bylo jen pro legraci.

Dalo by se uvažovat, zda se mohl Lucio uvedeným jednáním dopustit pomluvy dle ust. § 184 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „trestní zákoník“) - samozřejmě, je možné zvažovat subsidiaritu trestní represe v souladu s ustanovením § 12 odst. 2 trestního zákoníku. V samotném závěru díla je však Lucio za pomluvu skutečně souzen – dejme ovšem tomu, pro účel výkladu, že veškerá procesní ustanovení byla dodržena, vč. zákonného obsazení soudu.

⁶⁷ SHAKESPEARE. *Dílo*. Přeložil HILSKÝ. *Něco za něco*, III. 1.370, 381.

⁶⁸ Tamtéž, V. 1. 507.

Pomluvy se dle ust. § 184 trestního zákoníku dopustí ten, „*kdo o jiném sdělí nepravdivý údaj, který je způsobitý značnou měrou ohrozit jeho vážnost u spoluobčanů, zejména poškodit jej v zaměstnání, narušit jeho rodinné vztahy nebo způsobit mu jinou vážnou újmu*“.

Lucio skutečně o jiném, tedy o knížeti, sdělil nepravdivý údaj. Jedná se o dokonáný trestný čin? Jeho způsobilost značnou měrou ohrozit jeho vážnost u spoluobčanů by bylo možné použít pouze v případě, kdy by tento údaj nesdělil právě knížeti samému. O dokonáný trestný čin tedy jít nemůže. Protože se ale Lucio domníval, že kněz je skutečně knězem – a ne knížetem, bude odpovědný za pokus dle ust. § 21 trestního zákoníku.

Další příklad si vezmeme z Othella, na kterém lze vysvětlit účastenství dle ust. § 24 odst. 1 písm. trestního zákoníku, přičemž lze přemítat, zdali se jedná o účastenství ve formě návodu dle ust. § 24 písm. b) trestního zákoníku, či ve formě pomoci dle písmena c) citovaného ustanovení. Podstatou díla je, Jago lží a intrikami vzbudí v Othellovi přesvědčení, že se Othellova žena Desdemona dopouští nevěry.

Zaprvé, Jago navede Cassia, Othellova pobočníka a domnělého milence Desdemony, do rvačky opilců proto, aby Othello Cassia propustil ze služby, a pak přiměje Desdemonu, aby se za Cassia u Othella vehementně přimlouvala. Zadruhé, několikrát před Othellem zmiňuje Desdemoninu nevěru a rovněž tvrdí, že se mu Cassio přiznal k tomu, že má s Desdemonou poměr. Zatřetí, zanechá u Cassia Desdemonin šátek, který Desdemoně z lásky věnoval Othello a který ukradla Desdemonina služebná Bianca, Jagova žena, a konečně začtvrté, narafičí rozhovor s Cassiem o sexuálních setkáních, který Othello zaslechne, přičemž Jago vnutí Othellovi myšlenku, že Cassio mluví o pohlavním styku s Desdemonou, přitom ví, že mluví o jiné ženě.⁶⁹

Na základě výše uvedených skutečností Othello pojme úmysl zavraždit Desdemonu – ačkoliv mezi právníky panují dohady, nakolik jde o vraždu úkladnou, tedy po předchozím uvážení a nakolik se jedná o vraždu z náhodného pohnutí myslí, tedy z afektu.⁷⁰ Ačkoliv se dá shrnout, že k pohnutce zavraždit Desdemonu

⁶⁹ CORMACK; NUSSBAUM; STRIER. *Shakespeare and the Law*. Str. 131.

⁷⁰ Tamtéž.

dohnal Othella Jago lžemi a intrikami uvedenými výše, na základě výše uvedených skutečností se o účastenství ve formě návodu hovořit nedá, neboť to byl právě Othello, kdo první pronáší: „*Rozžekám ji na kousky! Udělat ze mě parobáče!*“ a „*Přines mi jed, Jago, Dnes večer. Nebudu se s ní už bavit*“⁷¹- do této chvíle se tedy o Jagovo účastenství nejedná. O Jagově účastenství rozhoduje pouze jediná poznámka, která následuje rozhodnutí Othellovo:

Do it not with poison, strangle her in her bed,   *Jed bych nedoporučoval. Uškerťte ji v posteli.*
*even the bed she hath contaminated.*⁷²   *v té posteli, kterou pošpinila.*⁷³

Až v tuto chvíli dojde k účastenství ve formě pomoci dle ust. § 24 odst. 1 písm. c) – a to konkrétně radou a utvrzování Othellova předsevzetí čin spáchat. Pro vysvětlení účastenství si tuto scénu vybral například James Fitzjames Stephen⁷⁴ ve svém díle Dějiny trestního práva Anglie.⁷⁵

⁷¹ SHAKESPEARE. *Dílo*. Přeložil HILSKÝ. *Othello*, IV. 1. 192 a 197.

⁷² SHAKESPEARE. *The Complete Works. Othello, the Moor of Venice*, IV. I. str. 648.

⁷³ Tamtéž, IV. 1. 200.

⁷⁴ James Fitzjames Stephen, 1829 – 1894, anglický právník, soudce a spisovatel konce devatenáctého století, který je autorem několika velmi významných publikací popisujících anglické právo a jeho historii.

⁷⁵ STEPHEN, James Fitzjames. *A History of the Criminal Law of England - Volume 3*. Cambridge university press 2014. ISBN 13: 9781177747509. Str. 8.

4. Shakespearův život

O Shakespearově vstupu do života a samotné autenticitě jeho autorství dodnes panují značné neshody; stejně jako známé právnícké úsloví „kolik právníků, tolik názorů“ – panuje rovněž v záznamech o Shakespearově narození a autorství značná kontroverze. William Shakespeare byl pokřtěn ve Stratfordu nad Avonou dne 26. dubna roku 1564. Narodil se pravděpodobně někdy mezi 21. a 24. dubnem, o přesné datum se dlouho vedly spory. Jak píše M. Hilský ve svém úvodu k Dílu: „*Rozhodující okolností pro volbu 23. dubna zřejmě bylo, je a bude, že na tento den připadá den svatého Jiří, patrona Anglie. Představa, že se největší anglický básník narodil v den svátku sv. Jiří, je zřejmě pro všechny Angličany tak přitažlivá a krásná, že nestojí za to ji obětovat kvůli několika přízemním a navíc ne zcela jednoznačným faktům.*“⁷⁶ V listopadu roku 1582 se oženil s Annou Hathaway ze Shottery, která v té době byla o celých osm let starší, než William. Známa jsou také jména jejich dětí, Susanna, nejstarší, se narodila přibližně šest měsíců od jejich svatby. Dva roky poté, v roce 1585, Anna Hathaway porodila dvojčata - Judith a Hamnet (NB – zaměnitelné za Hamlet). Hamnet však z neznámých příčin skonal, když mu bylo 11 let (v r. 1596). William Shakespeare na čas opustil rodinu, stal se v Londýně hercem a dramatikem, spoluzakladatelem divadla The Globe, které ovšem záhy vyhořelo. Skonal dne 23. dubna roku 1616, tedy na své „pravděpodobné“ narozeniny.

4.1. Zpochybňované autorství

Se značnou nedůvěrou se svět dodnes dívá na genialitu děl, která nesou jméno Williama Shakespeara. Mým úkolem není tyto teorie hodnotit – a ani by to nebylo, co do rozsahu práce, přípustné. Již mnoho bylo o tomto tématu napsáno. Velmi zajímavý souhrn argumentů se dá nalézt na webových stránkách anglické Wikipedie.⁷⁷ Z těch, které se týkají práva, uvádím, že hloubka autorovi jurisprudence mnohdy velmi převyšuje standart. Jak například napsal Charles Knight, ve své práci

⁷⁶ SHAKESPEARE. Dílo. Přeložil HILSKÝ.

⁷⁷ Shakespeare authorship question. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2017-07-18]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Shakespeare_authorship_question.

Pictorial Shakespeare, „*Shakespeare znal Anglického práva mnohem lépe, než vykladači práva*“.⁷⁸ Tuto tezi se pokusím obhájit níže.

Otázkou je, zdali takto geniální a erudovaný mohl být ve své době syn rukavičkáře, jak se často uvádí. Shakespearův otec ovšem nebyl jen „pouhým“ rukavičkářem – vyráběl sice rukavice a prodával je ve Stratfordu a v okolních vesnicích, částečně i v Londýně. (...), „*Stal se brzy zámožným měšťanem, byl postupně radním, pokladníkem, ochutnavačem piva a chleba, jedním za stratfordských strážníků*“,“ Byl ovšem rovněž smírčím soudcem⁷⁹ – což mohlo přenést určitou právní erudici i na jeho syna. Jisté je také, že se Williamu Shakespearovi dostalo patřičného vzdělání – a to jak v anglickém jazyce, tak v latině.⁸⁰ *V devíti letech se žáci stratfordské školy učili psát latinské dopisy podle Cicerona, v latinských a anglických debatách si osvojovali výmluvnost a schopnost přesvědčivě dokazovat opačné úhly pohledu na stejnou věc, četli Vergília a Ovidia.*⁸¹ Je tedy možné, že se již na škole setkal s textem Justinianových digest, resp. klasické definici přirozeného práva pocházejících od Ulpiana:

MARCUS: *Suum cuique is our Roman*   *Každému, co mu patří, říká římské právo.*
justice, this prince in justice seizeth but his   *A on si právem bere, co je jeho.*⁸³
*own.*⁸²

⁷⁸ KNIGHT, C. *The Pictorial Edition of the Works of Shakespeare*. Volume 2. Routledge, London 1839-42. Str. 192.s. 12.

⁷⁹ SHAKESPEARE. Dílo. Přeložil HILSKÝ. *Předmluva*, s. 17.

⁸⁰ Tamtéž, s. 22-24.

⁸¹ Tamtéž, s. 23.

⁸² SHAKESPEARE. *The Complete Works. Titus Andronicus*, I. I. str. 447.

⁸³ SHAKESPEARE. Dílo. Přeložil HILSKÝ. *Titus Andronicus*, I. 1. 279.

5. Shakespeare a právo

Jak již bylo naznačeno výše, právo, právní prostředí či právní narážky jsou přítomny napříč celý Shakespearovým dílem – Shakespeare adresuje právo v podstatě v pěti modalitách – jako praktickou činnost, jako soubor pravidel, jako obecnou ideu, jako profesi a jako disciplínu.⁸⁴ Právo se do Shakespearových her dostává v mnoha formách – jako téma, jako prvek charakteristiky osob, jako zápletka...⁸⁵ Často se v dílech objevuje jako zápletka soudní proces – děje se tak mezi Leontem a Hermionou v Zimní pohádce, mezi Šajlokem a Bassaniem v Kupci Benátském, mezi králem Jindřichem a královnou Kateřinou v historické hře Jindřich VIII. Přítomné je právo rovněž v soudních rozhodnutích, které leckdy slouží jako hybatel děje – jako v Komedii omylů, kde je hned na začátku hry odsouzen Egeon k smrti za to, že přicestuje do zakázaného města a nemá na zaplacení pokuty, rovněž je soudní proces jádrem hry Něco za něco, kde je Claudio odsouzen za to, že sdílel lože se svojí snoubenkou. Historická hra Král Jan na soudě začíná, ESSEX jako „Chief Justitiar“ uvádí před krále sporné strany, známá je také Barbantiova žaloba, kterou se domáhá práva proti Othellovi.

Shakespearovo smýšlení o právu nebylo nijak lichotivé; zmínky o právu, narážky na právo a právníky, jakož i některé zápletky a peripetie obsažené v dílech ukazují na negativitu, které právo přináší, jako je jeho rigidita a někdy zcela nesmyslné, až bláhové lpění na formalismech. Jak shrnují Posner, Nussbaum a Strier, Shakespearův důraz na přílišnou formalitu a rigiditu práva ve hrách odehrávajících se kolem práva nejen že zpochybňuje a zkouší nejen určité právní otázky (ať už v jevištních soudních scénách, nebo v širším záběru skrze fórum, které tvoří hra), ale zpochybňuje a zkouší právo samo o sobě.⁸⁶

Proč je motiv týkající se práva tak častý v Shakespearově díle se pokusím vysvětlit v následujících řádkách.

---

⁸⁴ CORMACK; NUSSBAUM; STRIER. *Shakespeare and the Law*. Str. 3.

⁸⁵ Tamtéž, str. 4.

⁸⁶ Tamtéž, str. 5.

5.1. Shakespeare a znalost práva

Shakespearův zájem o právo mohl plynout z několika věcí. Například časté návštěvy na soudě, časté alespoň z našeho dnešního pohledu, mohly Shakespearovo smýšlení o právu značně ovlivnit. Shakespeare byl v biografické literatuře obviňován, že byl chamtivý a příliš často se soudil. Halliwell – Phillips, životopisec viktoriánského období, se domníval, že mezi miliony záznamů v kanceláři místně příslušných soudů se nacházejí stovky, možná i tisíce dosud neobjevených záznamů o W. Shakespearovi. Později bylo vyzkoumáno několik podaných žalob pod jménem W. Shakespeare, v r. 1604 a 1609 se jednalo o žalobu na úhradu dluhu, další soudní pře se týkala vlastnictví pozemků jeho matky. Dále vystupoval v roce 1612 ve sporu Belott vs. Mountjoy ve sporu o vydání věna. Musíme vycházet z toho, jak praví Phillips, že doba W. Shakespeara byla plná soudních sporů; pravděpodobnost účasti na soudních sporech Phillips přirovnává k dnešní pravděpodobnosti placení pokut na silnici.⁸⁷ Shakespearova doba se přímo vyznačovala zápallem pro právo a pro ochotu se soudit – a to i v porovnání s dnešní společností například ve Spojených státech, o které platí, že je účastenství na soudech velmi časté. Možnou příčinou tohoto faktu bylo, že se právo stalo dominantní institucí při vytváření a regulaci sociálních vztahů Shakespearovské Anglie. V Alžbětinské a Jakobínské Anglii nebylo možné se právu vyhnout – Shakespearovi současníci sice byli svázáni právními omezeními, odlišný, moderní způsob organizace společnosti právem jim přišla vzrušující.⁸⁸

Čtenář při hlubší studii Shakespearových textů nezůstává bez pochyby o tom, jakou ohromnou erudici musel autor nést (nehledě na jiné, neprávnické geniality, které jsou v Díle obsaženy). Příkladem s narážkou na nejpevnější majetkovou strukturu v anglickém právu, tzv. „*fee simple*“; trvající tak dlouho, dokud jsou na světě dědici, pochyby zdaleka nekončí:

*„My woeful self, that did in freedom stand,
And was my own fee-simple“⁸⁹*

⁸⁷ PHILLIPS. *Shakespeare and lawyers*. Str. 16.

⁸⁸ CORMACK; NUSSBAUM; STRIER. *Shakespeare and the Law*. Str. 4.

⁸⁹ SHAKESPEARE. *The Complete Works. A Lover's Complaint*, str. 1024.

Phillips ve svém díle věnuje autorově jurisprudenci poslední kapitolu.⁹⁰

Dalším faktorem, který zajisté ovlivnil autorovo vědomí o právu, byl úzký kontakt s právníky. Ačkoliv v celém Shakespearově díle nenajdeme jednu lichotivou narážku na právníky, snad kromě Traniovy pobídky, kterou vyzývá jeho souputníky v lásce:

<i>Sir, I shall not be slack: in sign whereof,</i>	<i>A nebudu s tím nijak otálet</i>
<i>Please ye we may contrive this afternoon,</i>	<i>Na důkaz čehož všechny dneska zvu</i>
<i>And quaff carouses to our mistress' health,</i>	<i>připijet budem našim vzácným kráskám</i>
<i>And do as adversaries do in law,</i>	<i>jak advokáti, co se sváří spolu</i>
<i>Strive mightily, but eat and drink as friends.</i>	<i>A večer sedí u společného stolu.⁹¹</i>

Ostatní narážky nikdy nejsou lichotivé – na paškál je brán právníkův hlas (Kucec benátský, III. 2; Timon Athénský, IV. 3), právnické řeči (Král Lear, I. 4), právnické pojetí času (Jak se Vám líbí, III. 2.) apod.

Je nám známo, že se Shakespeare s právníky často setkával; americký právník Devecmon dokonce odhadl, že nejméně dvacet procent Shakespearových současníků – dramatiků, jejichž povolání je známo, byli členové Inns of Court.^{92,93} Dne 28. prosince 1594 se dokonce na Gray's Inn⁹⁴ konala slavnost, jejichž součástí bylo představení divadelní hry Komédie omylů (Comedy of Errors). Tato noc byla do análů Gray's Inn dokonce zanesena jako tzv. „Velká noc“ či „Noc Omylů“.⁹⁵ Předlohou pro Komedii omylů bylo dílo Tita M. Plauta „Maenechmové“.⁹⁶ Není náhodou, že jakýsi Richard Warner, právník a domnělý překladatel Plautova díla Maenechmové, obýval právě Gray's Inn v době, kdy byla Shakespearova adaptace

⁹⁰ Viz: PHILLIPS. *Shakespeare and lawyers*. Str., s. 157 – 170. Kapitola nese název: „*Did Shakespeare have a Legal Training?*“

⁹¹ SHAKESPEARE. Dílo. Přeložil HILSKÝ. *Zkrocení zlé ženy*, I. 2. 1.

⁹² Výraz pro advokátní komoru pro „*barristers*“; tj. advokáty Anglie a Walesu.

⁹³ DEVECMON, W. C. *Shakespeare's Legal Acquirements*. New York, 1899. Str. 9 – 10.

⁹⁴ Jedna z advokátních komor.

⁹⁵ HILSKÝ, Martin. *Shakespeare a jeviště svět*. Praha: Academia, 2010. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-1857-1. Str. 53.

⁹⁶ Tamtéž.

uvedena.⁹⁷ Mnoho obsazených herců byli právníci z této instituce. Vztahu W. Shakespeare a Inn of Court věnuje Phillips ve své knize celou jednu kapitolu.⁹⁸

5.2. Překlad Shakespearových děl a problémy s tím spojené

Narážek, které se týkají práva v díle W. Shakespeara, najdeme mnoho. Existují i takové, které se na první pohled jako narážky na právo nezdají. V tomto případě ale český čtenář může narazit na základní problém. Překlad profesora Hilského je téměř dokonalým, nicméně v mnoha případech raději volí způsob, který sice dokonale vystihuje původní smysl textu, konkrétní podtext se ovšem může vytratit – nebo naopak se nový kontext objeví, jako například originální překlad Šajlokovy odpovědi Bassaniovi v Kupci benátském, který dokazuje, že překlad profesora Hilského je autorským dílem neskonalých rozměrů sám o sobě (a někdy zní lépe, než originál):

<i>Bassanio: Be assured you may.</i>	<i>Bassanio: „Budte si jist“.</i>
<i>Shylock: I will be assured I may; and, that I may be assured, I will bethink me.⁹⁹</i>	<i>Šajlok: „Budte si jist, že se pojistím, abych si mohl být jist“¹⁰⁰</i>

Zde pro dokreslení uvádím příklad, jak složité může být překládat Shakespeara z komedie Mnoho povyku pro nic:

<i>Benedict: have a toothache</i>	<i>Benedick: Bolí mě zub</i>
<i>Don Pedro: Draw it.</i>	<i>Don Pedro: Vytrbni si ho</i>
<i>Benedict: Hang it.</i>	<i>Benedick: To mě nevytrbne</i>
<i>Claudio: You may hang it first, and draw it afterwards¹⁰¹</i>	<i>Claudio: Nejdřív pořádně trhnem a pak budeš jak u vytržení¹⁰²</i>

U některých vět můžeme jen hádat, zdali se o narážku jedná, či nikolivěk. V tomto případě si Phillips dovoluje navést, že se čistě náhodná slovní hříčka s trháním bolavého zubu může lehce přeměnit ve velice krutou popravu za

⁹⁷ PHILLIPS 2005, s. 31.

⁹⁸ Tamtéž, s. 31 – 41. Kapitola nese název: „Shakespeare and the Inns of Court“.

⁹⁹ SHAKESPEARE. The Complete Works. *The Merchant of Venice*, I. III. str. 180.

¹⁰⁰ SHAKESPEARE. Dílo. Přeložil HILSKÝ. *Kupec benátský*, I. 3. 25.

¹⁰¹ SHAKESPEARE. The Complete Works. *Much Ado About Nothing* III. II. str. 120.

¹⁰² SHAKESPEARE. Dílo. Přeložil HILSKÝ. *Mnoho povyku pro nic*, III. 2. 20.

zradu (Treason). Tento trest byl v Alžbětinské době velmi oblíbenou zábavou za hojné účasti publika, při kterém se „*podávalo občerstvení a pro kapsáře a prostitutky to byl zlatý důl.*“¹⁰³ Průběh popravky nebyl jednoduchý: obžalovaný byl pověšen (*hung*, minulý čas od *Hang*), poté zaživa sňat ze šibenice, byly mu vytaženy vnitřnosti a pak byl vláčen městem za povozem (*drawn*, min. čas od *draw*) Následně byl rozčtvrcen (*quartered*).

Jak vidíme, v překladu se původní význam, tedy praktická narážka na tento krutý trest, zcela ztratila. Jako další mírný nesoulad uvádím výše zmíněný úryvek ze *Snu noci svatojánské*, kdy se dá „*Dowager*“ přeložit jako *vdova*, přesnější je ovšem *vdovské věno*, či jej tak můžeme pro větší potěšení přeložit.

I tak ovšem panu profesoru Hilskému patří všechna čest a obdiv; není a nemůže být lepšího překladatele, než profesora Hilského, profesora anglické literatury na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy, čestného člena Řádu britského impéria a nositele Medaile za Zásluhy o stát v oblasti školství. Tímto textem nehodlám jeho překlad nijak znevážit; pokouším se o jeho mírné doplnění. Na nesoulad se pokusím níže vždy upozornit. Je vhodné poznamenat, že některá slova se jednoduše přeložit nedají, jak ovšem konstatuje i prof. Hilský.

Vrátíme-li se k příkladem již zmiňovaným řádkům glosujícím vztah chudoby a práva.

<i>Help, master, help! Here's a fish hangs in the net, like a poor man's right in the law; 'twill hardly Come out.</i> ¹⁰⁴	<i>Pomozte nám, pane mistr, rychle! Nějaká ryba se nám chytla do sítě jako chudšas do paragrafů a nemůžem jí dostat ven!</i> ¹⁰⁵
---	---

„Jako chudšas do paragrafu“ zní velice poeticky, a původní záměr by se skrze metaforu jistě dal odvodit. Nicméně, originální znění, tedy ryby chycené do sítě jako (subjektivní) právo chudého, pro právníky vyzní jednoduše lépe. S návodem, jak to přeložit lépe, ovšem nepřicházím a odkazuji na prof. Hilského, který přiznává, že

¹⁰³ SHAKESPEARE. Dílo. Přeložil HILSKÝ. Str. 28.

¹⁰⁴ SHAKESPEARE. The Complete Works. *Pericles*, II. I. str. 392.

¹⁰⁵ SHAKESPEARE. Dílo. Přeložil HILSKÝ. *Pericles*, II. 1. 117.

určité termíny se nám i přes veškeré snažení přeložit nepodaří.¹⁰⁶ Proto pro jistotu ve většině citací v této práci uvádím vždy obě znění – aby se lépe vyjímal dokonalost Shakespearových narážek.

5.3. Narážky na právo

Rád bych na začátku této kapitoly navázal na příklad z minulé kapitoly. Zdá se, že poprava za zradu byla Shakespearovým oblíbeným tématem. Značně se jí věnuje i Martin Hliský ve svých textech, jak v předmluvě k Dílu, tak například v knize *Shakespeare a jeviště svět*, zejména kapitole o Kupci benátském. Pro nás je zajímavá spojitost těchto poprav s výše zmíněným tématem Shakespeara a právníci: v době života W. Shakespeara sloužil jako *Chief executive of the Queens Bench* známý anglický právník Sir Edward Coke, který byl pravděpodobně za mnohé z těchto poprav odpovědný.¹⁰⁷

U některých řádků se můžeme jen domnívat, zdali se opravdu o narážku jedná, jako například v doporučení, které udílí Escalus panu Pěničkovvi (*v originále Froth*) o hospodských:

*I would not have you acquainted
with tapsters; they will draw you, Master
Froth, and you will hang them*¹⁰⁸

*Od šenkýřů se držte radši dál,
radím vám. Nejdřív Vám natočej, potom se,
přitočej, a než se otočíte, otočej, co máte Načež
vy celej vypěníte, pane Pěničko, a oni budou
viset.*¹⁰⁹

Opět, dokonalý a vtipný překlad Martina Hliského, využívající polysémii výrazu vypěnit – Pěnička, v právnickém žargonu mírně zaostává; tedy pokud připustíme, že *draw* (načepovat) může opět znamenat druhou část poprav za zradu. V dalším z příkladů nám snad podobnost bude bližší:

*Drawn in the flattering table of her eye!
Hang's in the frowning wrinkle of her brow!*

*„Popraven v krásné knize jejíh očí?“
Oběšen na vráskách chmurného čela!*

¹⁰⁶ Zdroj: Přednáška prof. Hliského nazvaná „Shakespeare a právo“ na Právnické fakultě Univerzity Karlovy, pořádané Katedrou politologie a sociologie, konané dne 5. 4. 2017 od 16:30 hod.

¹⁰⁷ HILSKÝ, Martin. *Shakespeare a jeviště svět*. Praha: Academia, 2010. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-1857-1. Str. 147.

¹⁰⁸ SHAKESPEARE. *The Complete Works. Measure for Measure*, II. I. str. 72.

¹⁰⁹ SHAKESPEARE. *Dílo*. Přeložil HILSKÝ. *Něco za něco*, II. 1. 194.

*And quarter'd in her heart! He doth espy
Himself love's traitor: this is pity now,
That hang'd and drawn and quartered, there
should be In such a love so vile a lout as he.¹¹⁰*

*Zakován v jejím srdci. Takhle skončí,
kdo zradí lásku. Nechápu jen zcela,
proč věšen, popraven a přikován
má být tak hulvátský a sprostý pán.¹¹¹*

---

¹¹⁰ SHAKESPEARE. The Complete Works. *King John*, II. I. str. 700.

¹¹¹ SHAKESPEARE. Dílo. Přeložil HILSKÝ. *Král Jan*, II. 1. 501.

6. Právo uvnitř Shakespeareových děl

6.1. Shakespeareovy představy o právu a Shakespearova právní filosofie

Jak bylo popsáno výše, právo a právní prostředí je v básníkových dílech téměř všudypřítomné. V mnohých případech si ovšem pomáhá, velké množství rozuzlení se odehrává na soudě, pomocí soudů řeší spory mezi postavami, dává je odsoudit, osvobodit. Mnohé by však mohlo překvapit, že se velký počet juristů pozastavuje nad některými koncepty právní filosofie, které jsou v Básníkově díle obsaženy – a to nejen v díle *Kupec benátský*, kterého si pro svůj výklad v díle „Boj o právo“ vybral známý německý jurista Rudolf von Jhering. Níže se v krátkosti na některé z těchto myšlenek právní filosofie pokusím poukázat.

6.2. Něco za něco

6.2.1. Zápletka

Vídeňský kníže Vincentio se rozhodne Vídeň na čas opustit a předat veškerou svou moc Angelovi, jeho náměstkovi - jeho prvním rádcem jmenuje Escala, starého šlechtice (kterého ovšem jmenuje, tedy předá mu potvrzení), jako prvnímú. Kníže však nehodlá Vídeň opustit, moc Angelovi předává pro to, že není s to vyřešit problém Vídně s rozmachem sexuální kriminality a má za to, že přísný Angelo situaci vyřeší – krutě, ale dle platného práva. Kníže pro jistotu zůstane ve Vídni a převlečen za mnicha Angela pozoruje. Angelo ihned odsuzuje k smrti Claudia, který se má dopustit smilstva – tedy pohlavního styku – před svatbou¹¹² se svoji snoubenkou. Takové jednání je v prostředí hry „Něco za něco“ proti platnému právu. Claudiova sestra Isabela se vydává prosit Angela o milost. Angelo ovšem propadne chťiči vůči Isabele a nabídne jí milost pro bratra výměnou za smilstvo vlastní – když bude Isabela pro jednu s Anjelem sdílet lože, udělí bratrovi Claudiovi milost. To vše je sledováno a odhaleno knížetem, který své převlečení prozradí až během soudního procesu v samém závěru hry.

Tato komedie obsahuje právní instituty a zápletky na první pohled. Právní otázky skryté v metaforách, které dílo obsahuje, ovšem sahají hlouběji.

---

¹¹² Ačkoliv interpretace biblického smilstva či obecného významu slova může být zaměněna s pojmem cizoložství, budu nadále pojem smilstvo užívat výhradně ve významu styku nesezdaného páru.

6.2.2. Spravedlnost, slitovnost, ekvita

K dalšímu zamyšlení nad komedií *Něco za něco* nás Shakespeare nutí akcentací dialogy o tvrdosti a nekompromisnosti práva a extrémů, které z toho plynou, v kontrastu s anomíí, kterou může přinést nepřiliš důsledné dodržování pravidel či absence pravidel sama.

Angelův úkol, který mu byl svěřen, není lehký, má za úkol obnovit právní pořádek a zbavit se vzpurných živlů, jak je sám kníže označuje. Shakespeare ústy knížete používá zajímavých metafor pro spící zákony:

<p><i>We have strict statutes and most biting laws The needful bits and curbs to headstrong weeds, Which for this nineteen years we have let slip; Even like an o'ergrown lion in a cave, That goes out of prey. Now, as fond fathers, Having bound up the threatening twigs of birch, only to stick it in their children's sight For Terror, not to use, in time the rod Becomes more mock'd than fear'd; so our decrees, And liberty plucks justice by the nose; The baby beats the nurse, and quite athwart Goes all decorum.</i> ¹¹³</p>	<p><i>U nás jsou přísné, kruté zákony. Na uzdě mají držet vzpurné živly. Čtrnáct let jsme je ale nepoužili, takže jsou jako starý lev, co zbytněl a z jeskyně už nevychází na lov. Březové metly jsou to, které uplet bláhový otec a pak, aniž by je použil, chce jimi zstrašovat děti. Ty metly časem jsou všem jen pro smích. S našimi zákony se to má stejně: nikdo je nepoužil a odumřely. Každý teď klidně vodí právo za nos a děti tlučou chůvy, všechn řád je vniveč.</i> ¹¹⁴</p>
---	---

Kníže proto převádí na Angela pravomoci, aby Angelo na dodržování zákonů dohlížel a kníže si tím zachoval tvář. Zároveň kníže konstatuje, jak působí na právo ti, kteří porušování práva jen přihlížejí:

<p><i>Sith, twas my fault to give the people scope, 'Twould be my tyranny to strike and gall them For what I bid them do: for we bid this be done, When evil deeds have their permissive</i></p>	<p><i>Byla má chyba, že jsem jim dal volnost, kdybych je teď však proto bil a týral, jednal bych tyransky. Kdo přiblíží zlým činům, aniž by je potrestal,</i></p>
--	---

¹¹³ SHAKESPEARE. *The Complete Works. Measure for Measure*, I.1. str. 69-70.

¹¹⁴ SHAKESPEARE. *Dílo*. Přeložil HILSKÝ. *Něco za něco*, I. 1. 19.

*pass And not the punishment. Therefore indeed, my father, I have on Angelo imposed the office; Who may, in the ambush of my name, strike home, And yet my nature never in the fight to do in slander.*¹¹⁵

*ten ke zlu vybízí. Proto jsem, otče, dosadil do úřadu Angela. Ten může udeřit, když má mou moc, a moje pověst přitom zůstane bez poskvrny.*¹¹⁶

Z prvotního charakteru Angelovy postavy vyplývá, že je odhodlán striktně platné právo vynucovat podle poučky „*lex dura, sed lex*“ :

*We must not make a scarecrow of the law, Setting it up to fear birds of prey, And let it keep one shape, till custom make it their perch and not their terror*¹¹⁷

*Náš zákon přece nesmí být jako strašák, kterým chcem plašit dravé ptáky. Když se nepohne, přestanou se bát a ještě nám na něm budou vysedávat.*¹¹⁸

David Bevington ve svém příspěvku do souborného díla Shakespeare and Law nazvaném „Ekvita v Něco za něco“ soudí, že Angelova obhajoba přísného přístupu k vynucování práva spočívá na dvou principech. První je zastrašování: persekuce provinilce, který je *stricto sensu* vinen - byť jde o Claudia, který je s „obětí“ smilstva zasnouben, společenská škodlivost je tedy velmi malá, ovšem o jehož vinně není pochyb, odradí další osoby od páčání jiného zločinu, kteří by doufali, že jejich porušení je nepatrné.

Druhý princip je dle Bovingtona vtělen v Angelově odpovědi Escalovi, který navrhuje, aby Angelo prokázal milosrdenství, neboť Angelo sám, jakožto soudce, již někdy musel čelit pokušení a býval by mu také mohl někdy podlehnout.¹¹⁹ Na to však Angelo odpovídá:

*You may not extenuate his offence For have I had such faults; but rather tell me, When, I that censure him, do so offend, Let mine own judgement pattern out my death. And nothing come in partial.*¹²⁰

*(...)Nechtějte zmenšit jeho vinu tím, že mohb jsem hřešit stejně. Říkejte: Až já, kdo soudím, spáchám stejný zločin, můj vlastní rozsudek mě pošle na smrt a nic mi nepomůže.*¹²¹

¹¹⁵ SHAKESPEARE. The Complete Works. *Measure for Measure*, I.1. str. 70.

¹¹⁶ SHAKESPEARE. Dílo. Přeložil HILSKÝ. *Něco za něco*, I. 1. 36.

¹¹⁷ SHAKESPEARE. The Complete Works. *Measure for Measure*, II.1. str. 71.

¹¹⁸ SHAKESPEARE. Dílo. Přeložil HILSKÝ. *Něco za něco*, I. 1. 1.

¹¹⁹ CORMACK; NUSSBAUM; STRIER. *Shakespeare and the Law*. Str. 165-166.

¹²⁰ SHAKESPEARE. The Complete Works. *Measure for Measure*, I.1. str. 71.

¹²¹ SHAKESPEARE, *Dílo: Něco za něco*, I. 1. 27.

Tím si Angelo vyřkne ortel sám nad sebou – a sám sebe nezaujatě (byť to zní jako oxymóron) odsoudí před tím, než zločin spáchá.

Zajímavá je rovněž Isabelina role, která nabízí zajímavou paralelu s výkonem advokacie – Isabella přichází za Angelem obhajovat bratrův zločin, který osobě jí vlastní nemůže být cizejší, neboť se má Isabella velmi brzo stát jeptiškou. Celá druhá scéna druhého dějství nabízí pro právníky velmi zajímavý materiál k zamyšlení. Když Isabella pronáší – „*Žádný lesk a žádná sláva, královská koruna, žádný odznak moci, maršálská bůl, meč, či soudcův talár nesluší mocným víc než slitovnost a soucit*“¹²², je jí Angelem odpovězeno: „*Znovu vám říkám, že odsoudí ho zákon, a ne já. Být on můj přítel, bratr nebo syn, dopad by stejně.*“ Jde o souboj extrémů – od přísné litery zákona přes aplikací uvážení až do anomie, při zvažování spravedlnosti, milosrdenství a sociálního rozměru odsouzených – zde se nabízí vhodná paralela, na kterou upozorňuje profesor Hilský – a to přiléhavost názvu díla, ačkoliv prof. Hilský přiléhavost díla uvádí v jiné konotaci (o té níže).¹²³ Něco za něco – neboli Measure for Measure může symbolizovat vážení přísného zákona na jedné váze s anomíí, kdy pokud *něco* bereme z váhy jedné, *něco* na váhu druhou musíme přidat – a váha je velmi málo stabilní, Angelo zastává rigiditu a přísnost práva – a Isabella, něco, co právníci Common Law mohou nazvat ekvitou. Hra Něco za něco, ačkoliv se odehrává ve Vídni, tedy v oblasti kontinentální právní kultury, je opřena o znalost a zkušenost práva Common law. Hledání modu vivendi mezi přísnou literou zákona a milosrdenstvím může být odkazem právě na Ekvitu.

Ekvitou se rozumí fenomén, který byl poprvé pojmenován Aristotelem, který se zabývá právě konfliktem přísné litery zákona s milosrdenstvím a shovívavostí. Dle ekvity přísná litera zákona, jakkoliv důležitá pro právní stát, musí být mírněna s ohledem na citlivost a takt, aby duch práva a spravedlnosti netrpěl přílišným lpěním na zákonných ustanoveních. Pro Shakespearovskou Anglii nesl výraz „Ekvita“ tři významy. První byl duch zákona a práva (spravedlnost a aplikace práva s důrazem na svědomí), dále princip volného výkladu práva (Aristotelovská ekvita) a

¹²² SHAKESPEARE, *Dílo: Něco za něco*, II. 2. 59.

¹²³ Zdroj: Přednáška prof. Hilského nazvaná „Shakespeare a právo“ na Právnické fakultě Univerzity Karlovy, pořádané Katedrou politologie a sociologie, konané dne 5. 4. 2017 od 16:30 hod.

dále soubor právních principů, které byly odvozeny od ekvity prvního významu, aplikované lordem vysokým kancléřem, který předsedal soudu Chancery Court, neboli soudu vysokého kancléře.¹²⁴ Tento soud nebyl zprvu vázán žádnými pravidly a sloužil osobám, jejichž nároky nebyly uspokojeny v rámci běžných soudních řízení. Soud rozhodoval pouze ve smyslu spravedlnosti „*ars boni et aequi*“.¹²⁵

Evoluce právních systémů, dle Posnera, přešla od přísných zákonů směrem k volnějším a flexibilnějším, poskytujícím větší prostor pro uvážení. Přísný zákon je jednodušší vytvořit, vyložit a vynutit. To je dle Posnera důležité ve společnosti, kde je vysoká míra negramotnosti a absence komplexní správy věcí veřejných – v této společnosti je důležité mít práva a povinnosti nastavené co možná nejjednodušším způsobem.¹²⁶ Při rozvoji společnosti, vyšší gramotnosti a větších ekonomických možnostech dochází ke stále většímu „skřípání“ rigidního kolosu. Otázkou je, jakou charakteristiku si vídeňská společnost ve hře Něco za něco zaslouží – v případě Claudia je to jistě charakteristika druhá, v případě pana Pěničky, žalárníka Lokte a paní Prošoupané spíše charakteristika první.

Bevington vidí metaforu symbolizující tři přístupy k vynucování práva a roli práva vůči jeho adresátům:¹²⁷ první, extrémní, kdy dochází k zanedbávání práva, představuje kníže. Tento přístup je kritizován knížetem samotným – a pokud jsme schopni připustit určitou nadsázku a metaforu – představuje alibistický přístup. Kníže odmítá aplikovat zákony, takže je strůjcem celé situace. Poté předává moc Angelovi, aby si zachránil tvář. Na konec hry odhazuje převlek a jako „*Deus ex machina*“ na sebe bere zpět všechnu moc, sám soudí (podle práva, které dříve zavrhoval, když se ukáže, že Angelův přístup k právu je horší, než laxní přístup knížete) a situaci rádoby zachraňuje. Divák lze tedy shrnout, že kníže sice je hlavním hrdinou, jeho osoba a role však není bez poskvrnny.

Druhý, opět extrémní přístup, představuje Angelo - obsazuje přístup knížeti přesně opačný. Zápletka díla je stylizována tak, že Angelo chtě nechtě musí rovněž

¹²⁴ CORMACK; NUSSBAUM; STRIER. *Shakespeare and the Law*. Str. 151.

¹²⁵ BOGUSZAK, Jiří; ČAPEK, Jiří; GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004. ISBN 80-7357-030-0. Str. 23.

¹²⁶ CORMACK; NUSSBAUM; STRIER. *Shakespeare and the Law*. Str. 151.

¹²⁷ CORMACK; NUSSBAUM; STRIER. *Shakespeare and the Law*. Str. 164.

vyjít z celé hry jako záporný hrdina – ač byl předurčen k přísnému vynuocování krutých zákonů, podlehe chtíci a dopustí se korupce (byť by se dalo říci jen ve stadiu pokusu, neboť je na něj nastražena léčka).

Třetí, kompromisní přístup k právu představuje Escalus, který nabádá k milosrdenství, však dbá na dodržování práva, když na výzvu Angela, že zákon nesmí být strašák, odpovídá:

*Ay, but yet let us be keen, and rather cut a little, Than fall, and bruise to death.*¹²⁸   *Budme přísní, však řežme s rozvahou.*¹²⁹

Je to rovněž Escalus, koho Angelo nechává vyrovnat se s „každodenní“ kriminalitou v podobě živnosti madam Prošoupané, kuplířky, a pana Pěničky, který finguje hospodskou činnost, přitom však provozuje nevěstinec. A je to Escalus, kdo se jako střízlivá síla moci soudní (dá-li se tak nazvat) odhaluje nekompetentní a zbytečnou moc výkonnou v podobě zmateného strážníka, pana Lokte, který nejen že je pohlcen svou domnělou dokonalostí, ale který se rovněž dopouští pochybného jednání.

Nelze odhalit, nakolik je tato teorie o třech mocích autorem zamýšlena – a nakolik ji v ní mohou vidět čtenáři. Pro dokonalost a větší zajímavost zápletky se v závěrečném soudním procesu Escalus mýlí, když nechce uvěřit zkorumpovanosti Angela – a odsuzuje knížete – což mu kníže později odpustí. Escalus, který má reprezentovat umírněné a střízlivé pojetí zákonů a vynucení práva a který se úpěnlivě snaží vylepšit morální kredit Vídně, selhává.¹³⁰ Můžeme se pouze domnívat, zdali tím není naznačena nedokonalost i toho nejlepšího práva, které může v určitých extrémech selhat – což paradoxně Escalovi přiznává sám Angelo:

(...)I not deny,   *(...)Nepopírám,*
The jury, passing on the prisoner's life,   *že ze dvanácti členů poroty*
May in the sworn twelve have a thief or two?   *může být jeden zloděj, jehož vina*

¹²⁸ SHAKESPEARE. The Complete Works. *Measure for Measure*, I.1. str. 71.

¹²⁹ SHAKESPEARE. Dílo. Přeložil HILSKÝ. *Něco za něco*, I. 1. 4.

¹³⁰ CORMACK; NUSSBAUM; STRIER. *Shakespeare and the Law*. Str. 170.

Guiltier than him they try.

What's open made to justice,

That justice seizes¹³¹

přesáhne vinu toho, jehož soudí.

Co právo vidí, právo postihne.¹³²

6.2.2 Problém interpretace pověření

Další problém, který právníky zajímá, souvisí s interpretací práva - a rozšíříme-li vnímání rovněž na překlad z jazyka anglického do češtiny, také která jazyková verze je pro výklad a vyřešení interpretačního problému rozhodná.

Angelo stojí před jasným úkolem, který vyplývá z jeho přesvědčení a instrukcí knížete – dohlédnout na dodržování zákonů, přičemž kníže sám v právním prostředí hry *Něco za něco* vystupuje jako absolutistický monarcha – právo vysvětluje, vytváří, interpretuje, podle práva soudí a jak vidíme v závěru, i dle svého uvážení uděluje milosti. Platné právo tak, jak je popsáno ve hře *Něco za něco* stanoví, že smilstvo je hrdelním zločinem. Proti samému smyslu tohoto ustanovení Angelo v začátku hry nic nenamítá, zdá se, že by s ním mohl i souhlasit. Problém nastává, když Angela pohltní chtíč a zatouží po Isabele – Angelo se tak dostává do potenciálně stejné situace, v jaké se nachází Claudio, který je za obdobné jednání odsouzen na smrt. Angelo však necítí empatii s Claudiem a místo toho, aby přišel na legální prostředky, jak situaci vyřešit, dopustí se korupčního jednání, když Isabele nabídne milost pro bratra jako odměnu za smilstvo.

Oprostíme-li se od řešení, které Angelo zvolil, dostáváme se k jádru prvního právního problému. Je-li Vídeň absolutistickým státem, kde kníže má absolutní moc působí tedy *supra legem* – a předal-li kníže svoji moc Angelovi, má Angelo pravomoc zákon zakazující smilstvo změnit? Pokud je kníže zdrojem a nositelem moci ve Vídni, a pokud předal veškerou svoji moc Angelovi, lze se domnívat, že ano. William Shakespeare nám v tuto chvíli nabízí metaforu s problémem výkladu právních norem – když kníže opouští Vídeň, předává moc Angelovi se slovy, které v českém překladu prof. Hilského zní takto:

¹³¹ SHAKESPEARE. The Complete Works. *Measure for Measure*, I.1. str. 71.

¹³² SHAKESPEARE. Dílo. Přeložil HILSKÝ. *Něco za něco*, I. 1. 4.

„Hlavně se nedej zviklat pochybnostmi.

Máš přece stejnou pravomoc jak já

prosazovat či měnit zákony, jak uznáš za vhodné (...).“¹³³

Výše uvedený problém lze tedy považovat, alespoň pro české znění, za vyřešený – dle českého znění „smlouvy“, jak by se dalo říci, Angelo může, pokud bude mít vůli, zákon změnit, Claudia tím osvobodit (pokud tedy platí ve Vídni retroaktivita ve prospěch pachatele ex lege, ovšem, vzhledem k tomu, že Angelo má rovněž právo „ústý a srdcem rozhodovat, kdo zemře a kdo bude žít“¹³⁴, je má úvaha bezpředmětná.

Větší prostor pro rozdílné uvažování dává originál. Je třeba mít v následující úvaze na paměti, že postava Angela vystupuje s oddaností ke knížeti – a z počátku se zodpovědností a váhavostí ohledně jeho nové role, když říká knížeti::

„Dřív znovu prověřte,

jak ryzí je můj kov, nežli do něj dáte

vyrazit podobu tak vznešenou

a velkou, pane“¹³⁵

Lze tedy zvažovat, zdali by mohl připustit změnu zákona Vídně a riskovat tak nenaplnění představ knížete a selhání ve své roli, v případě, že by navíc pověření úřadem ohledně možné změny zákonů nemluvalo jasnou řečí:

*“Nor need you, on mine honour, have to do
with any scruple; your scope is as mine own*

So to enforce or qualify the laws

As to your soul seems good.”¹³⁶

Břemeno správného výkladu leží na slově *qualify*. Angličtina je plna slov s více významy – a Shakespeare této skutečnosti bravurně využívá. Sloveso *qualify*

¹³³ SHAKESPEARE. Dílo. Přeložil HILSKÝ. *Něco za něco*, II. 1. 63.

¹³⁴ Tamtéž, I. 1. 44.

¹³⁵ Tamtéž, I. 1. 48.

¹³⁶ SHAKESPEARE. The Complete Works. *Measure for Measure*, I.1. str. 67.

slovníky¹³⁷ v právní konotaci definují jako:

- a. Vybavit právní silou (*To be qualified to be elected*);
- b. Učinit méně silným, synonymum zmírnit – což by se hodilo do dvojice se slovem „vynutit“, které slovesu *qualify* předchází;
- c. Změnit.

Lze tedy argumentačně připustit, že se v originálním znění mohl Angelo bát nejjednoduššího řešení své situace – tedy změny zákona, bát právě kvůli nejednoznačnému výkladu svěřených pravomocí. V češtině mu to ovšem v žádném případě neprojde. Lze tedy příštím čtenářům stanovit po vzoru obchodních smluv, že rozhodné znění je v českém jazyce – tím může čtenář Angela odsoudit ihned a konstatovat, že korupce a zneužití moci mělo zcela jistě alespoň jednu, velmi jednoduchou alternativu.

6.2.3. „*Quis custodiet ipsos custodes?*“¹³⁸

Třetím, státoprávním, problémem, na který nás Něco za něco může přivést, souvisí s řečnickou otázkou Decima Iunina Iuvenala: Kdo ohlídá hlídače? Constance Jordan, jeden z dalších přispívatelů do sbírky *Shakespeare and the Law*, navrhuje, že hra celá je věnována právě hledání hlídače – a nalézá jej v podobě Lucia, výstředního hejska, který se nestydí pomluvit a zkritizovat vše a každého.¹³⁹ Dílo je tak celé ponořeno do závoje společenského i právního problému mnoha generací, které je nazýváno korupcí.

Angelo byl učiněn nejvyšším ve státě – tím, kdo má dohlížet na dodržování zákonů a zákony vynucovat. Selhává však, podléhá pokušení a dopouští se korupce. Ještě markantněji to vynikne v případě, kdy kníže v závěrečném soudě říká:

Come, cousin Angelo,

Pojďte Angelo.

¹³⁷ Například BARNHART Clarence K.; BARNHART Robert K. *The World Book Dictionary, volume two L-Z, The World Book Encyclopedia*, 1886. Nebo *The Black's Law Dictionary* [online]. [cit. 2017-07-19]. Dostupné z: <http://thelawdictionary.org/qualify/>.

¹³⁸ UVENALIS, Decimus Iunius: *Satire (Saturnae)*; *Satira VI.*, 347 [online]. [cit. 2017-07-19]. Dostupné z: <http://www.thelatinlibrary.com/juvenal/6.shtml>.

¹³⁹ CORMACK; NUSSBAUM; STRIER. *Shakespeare and the Law*. Str. 101.

In this I'll be impartial; be you judge

Of your own cause.¹⁴⁰

Zůstanu nestranný. Vy posoudíte

svou vlastní kauzu sám.¹⁴¹

... což mj. odporuje jedné ze zásad spravedlivého procesu *Nemo iudex in causa sua*.

Kontext díla zavánějící korupcí velmi vtipně glosuje prof. Hilský, když přemítá, co ho vedlo k pojmenování díla právě „Něco za něco“ a poznamenává, že překlad názvu „Measure for Measure“ je překladatelským oříškem, v porovnání například s německým „*Maß für Maß*“ nebo španělským „*Medida por medida*“. Něco za něco prof. Hilského sluší dílu právě kvůli své konotaci zavánějící korupčním jednáním, skutečné „*Quid pro quo*“.¹⁴² „*Je to hra o korupci, termín něco za něco je logo, definice korupce*“¹⁴³, shrnuje prof. Hilský.

Lze shrnout, že právních otázek a témat je v komedii *Něco za něco* více než dost – nabízí se srovnání s právníky častěji citovaným Kupcem benátským. Lze kvitovat, že je to právě citace komedie *Něco za něco*, která je prvním (doufejme, že ne nadlouho) „průkopníkem“ v citacích Williama Shakespeare uvnitř judikatury Ústavního soudu. Myslím, že zejména Isabelino přesvědčování Angela (včetně Angelových odpovědí) – a snaha o nalezení modu operandi práva Escalem – k citaci přímo vybízí.

6.3. Othello

6.3.1. Zápletka

Jako další příklad Shakespearova uvažování o právu použijme tragédii *Othello*. Maur Othello, slovatný generál ve službách Benátského státu, si v samém počátku díla bere za manželku Desdemonu – a to bez souhlasu jejího otce, benátského senátora Brabantia. Svoji obhajobu, proč tak učinil, přednáší před benátským Dóžetem poté, co jej Brabantio osočí z toho, že Desdemonu získal podvodem. Státní rada Othella poté vysílá na Kypr (kam s ním odjíždí i

¹⁴⁰ SHAKESPEARE. The Complete Works. *Measure for Measure*, V. 1. str. 88.

¹⁴¹ SHAKESPEARE. Dílo. Přeložil HILSKÝ. *Něco za něco*, V. 1. 165.

¹⁴² Zdroj: Přednáška prof. Hilského nazvaná „Shakespeare a právo“ na Právnické fakultě Univerzity Karlovy, pořádané Katedrou politologie a sociologie, konaná dne 5. 4. 2017 od 16:30 hod.

¹⁴³ Rozhovor s prof. Hilským pro web Divadla Aréna. [online]. [cit. 2017-07-19]. Dostupné z: <http://www.divadloarena.cz/danek/2015-10-05-jsem-rad-tam-kde-o-neco-jde>.

Desdemona), aby Kypr bránil před nájezdy Turků. Othello se stane obětí závisti a léčky, kterou na něj přichystá jeho vlastní praporečník Jago. Lži a intrikou Othella přesvědčí, že je Desdemona Othellovi nevěrná s Othellovým přítelem a pobočníkem Cassiem. Othello v závěru hry ze žárlivosti zabíjí Desdemonu a poté, co vyjde najevo skutečnost, že vše byla jen dobře vykonstruovaná hra praporečníka Jaga, se přede všemi probodne.

Velmi trefná a příhodná pro kontext této práce (zejména pro kapitolu o propojení práva s literaturou a pasáž o literatuře a soudních rozhodnutích) se zdá být anotace ke hře Othello, kterou sepsal prof. Hilský v Díle: „*Mimořádnou důležitost ve hře má přesvědčovací moc slova. Othello si získá lásku Desdemony silou svého slova. Jago Othellovu lásku promění v žárlivost opět silou slova. Jago je nade vší pochybnost nejaktivnější postavou celé hry. Je v akci prakticky neustále a téměř bez výjimky je to akce řečová. Zatímco Othello mluví o lásce, Jago hovoří výhradně o chti. Jagova řeč důsledně napadá všechna Othellova velká slova a takové pojmy, jako jsou čest, láska, oddanost a poctivost. Vítězství Jaga nad Othellem spočívá mimo jiné v tom, že Jago dokáže Othellovi svůj jazyk vnutit. Othello se v druhé polovině hry nenakazí jenom žárlivostí, ale také Jagovým jazykem.*¹⁴⁴

6.3.2. Kontrast mezi soudním procesem a pomstou

Skutečné téma k zamyšlení však lze dle právníka Richarda McAdamse¹⁴⁵ shledat v kontrastu, který nám nabízí samotný začátek a konec tragédie – a rozdíl mezi soudním řešením sváru (at' již civilního či trestního) a svépomocného řešení, tedy odplaty. Othello odmítá dopřát Desdemoně stejných privilegií, jako se dostalo jemu při řešení jeho sporu s Desdemoniným otcem Brabantiem ohledně Desdemoniny ruky – tedy soudního procesu, vezmeme-li v potaz, že cizoložství je, jak se dá z kontextu hry usuzovat, trestné. Zde si dovolím opět poukázat na rozdíl mezi českým a anglickým zněním. V českém mluví Desdemona o sprostém dotyku, v anglickém používá „unlawful“, tedy „nezákonný“ nebo „nedovolený“:

No, as I am a Christian:

Nejsem, při své spáse!

¹⁴⁴ SHAKESPEARE. Dílo. Přeložil HILSKÝ. *Str.* 1083.

¹⁴⁵ Richard McAdams je profesorem na právnické fakultě Univerzity v Chicagu.

*If to preserve this vessel for my lord
From any other foul unlanful touch
Be not be a strumpet, I am none.¹⁴⁶*

*Když pro manžela chránit tohle tělo
před každým cizím, sprostým dotykem
znamená nebyť coura, pak jí nejsem.¹⁴⁷*

Český čtenář se však může o nezákonnosti *expressis verbis* přesvědčit v pátém dějství:

*Othello: He hath confess'd
Desdemona: What, my lord?
Othello: That he hath used thee.
Desdemona: How? Unlanfully?*

*Othello: Už se přiznal!
Desdemona: A k čemu?
Othello: Že tě měl.
Desdemona: Měl? Nezákonně?*

Othello: Ay.¹⁴⁸

Othello: Ano.¹⁴⁹

Dle mého soudu je třeba zvážit a učinit si obrázek o tom, zdali je běžné v manželské roztržce, která se týká nevěry, použít pro popis vážnosti nevěry přídavné jméno s velmi právně-technickou konotací, jakým je „nezákonný/unlawful“. I tento fakt může nasvědčovat skutečnosti, že Shakespeare neměl o právu valné mínění a často jej parodoval.

6.3.3. Othello a soudní proces

V prvním dějství Jago navštěvuje (společně s Roderigem, Desdemoniným zhrzeným nápadníkem) obydlí Brabantia, kde jej spravují o skutečnosti, že Brabantiova dcera Desdemona uprchla, aby uzavřela sňatek s Maurem Othellem, což, ač Brabantio vnímá jako krádež a podvod a vydává se Othella ihned konfrontovat, k čemuž ho Jago podněcuje. Následně dojde k setkání obou stran na ulici (společně se svými družinami, tedy Brabantia i Othella) a zástupci obou stran tasí meče. Brabantio Othella nařkne z toho, že dceru očaroval, spoutal do řetězů čar a kouzel, zdrogoval a také pronáší, že jeho dcera skončila „*v umouraném objetí netvora, který vzbuzuje spíš děs než rozkoš*“¹⁵⁰ (což bychom z dnešního pohledu neváhali označit za rasovou urážku). V tomto okamžiku by mohlo dojít k propuknutí násilí, Brabantio by mohl spor řešit osobní pomstou a Othello by mohl jednat v „nutné obraně“, tedy zaútočit v momentě, kdy na něj zamíří meč útočícího Brabantia.¹⁵¹ Othello však

¹⁴⁶ SHAKESPEARE. The Complete Works. *Othello, the Moor of Venice*, IV. II. str. 650.

¹⁴⁷ SHAKESPEARE. Dílo. Přeložil HILSKÝ. *Othello*, IV. 2. 82.

¹⁴⁸ SHAKESPEARE. The Complete Works. *Othello, the Moor of Venice*, IV. II. str. 654.

¹⁴⁹ SHAKESPEARE. Dílo. Přeložil HILSKÝ. *Othello*, V. 2. 67.

¹⁵⁰ Tamtéž, I. 3. 72.

¹⁵¹ CORMACK; NUSSBAUM; STRIER. *Shakespeare and the Law*. Str. 124.

vyzývá k „schování třpytných mečů“) a Brabantio se rozhodne dát celý spor k soudu.

Dóže v roli soudce pronáší (zejména z hlediska dalšího vývoje díla) v reakci na Brabantiovo přednesené obvinění velmi zajímavé věty, které se týkají rovnosti před zákonem – ale zejména potřebnosti důkazů pro provedení spravedlivého řízení před soudem:

<i>Who'er he be that in this foul proceeding</i>	<i>At' kdokoli tím podlým, hnusným trikem</i>
<i>Hath thus beguiled your daughter of herself</i>	<i>vzal otci dceru, dceři otce zas,</i>
<i>And you of her, the bloody book of law</i>	<i>literu zákona co nejpřísněji</i>
<i>You shall yourself read in the bitter letter</i>	<i>a do písmene vyložíte sám,</i>
<i>After your own sense, yea, through our proper</i>	<i>i kdyby před tím soudem snad měl stanout</i>
<i>son stood in your action.¹⁵²</i>	<i>náš vlastní syn!¹⁵⁴</i>
(...)	(...)
<i>To vouch this, is no proof,</i>	<i>Tvrzení</i>
<i>Without more wider and more overt test</i>	<i>však není důkaz. Bez konkrétnějších</i>
<i>Than these thin habits and poor likehoods</i>	<i>důkazů všechna vaše obvinění</i>
<i>Of modern seeming do prefer against him.¹⁵³</i>	<i>jsou pouhé domněnky a dohady.¹⁵⁵</i>

V kontrastu s uvedenou citací můžeme pohlédnout do mysli a řeči Jaga, který se důkazy příliš nezabývá. Ironií (je možné se jedná o Shakespearův záměr) jest, že Jagova nenávisť k Othellovi a tím i jeho motiv Othellovi co nejvíce uškodit (což je zápletkou díla) mimo jiné vyvěrá z pouhého podezření, že se Othello dopustil cizoložství s Jagovo manželkou, když Jago pronáší:

<i>(...)I hate the Moor;</i>	<i>(...)Nenávidím Maura.</i>
<i>And it is thought abroad, that 'twixt my sheets</i>	<i>V mé posteli prý měl se k dílu za mě.</i>
<i>He has done my office: I know if't be true;</i>	<i>Nevím, zda je to pravda, nebo ne,</i>
<i>But I, for mere suspicion in that kind,</i>	<i>ale už samo podezření</i>
<i>Will do as if for surety.¹⁵⁶</i>	<i>mne nutí brát to jako skutečnost.¹⁵⁷</i>

¹⁵² SHAKESPEARE. The Complete Works. *Othello, the Moor of Venice*, I. III. str. 631.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ SHAKESPEARE. Dílo. Přeložil HILSKÝ. *Othello*, I. 3. 65.

¹⁵⁵ Tamtéž, I. 3. 105.

¹⁵⁶ CORMACK; NUSSBAUM; STRIER. *Shakespeare and the Law*. Str. 123.

¹⁵⁷ SHAKESPEARE. Dílo. Přeložil HILSKÝ. *Othello*, I. 3. 375.

6.3.4. Othello a pomsta

Jak poznamenává McAdams, páté dějství nabízí alternativu. Tím, že Othello Desdemoně odmítne dopřát soud a rozhodne se pro soukromou pomstu, zbaví ji privilegií, které bychom označili jako zásady spravedlivého řízení (jako je *audiatur et altera pars* nebo již v jiném kontextu zmiňované *nemo iudex in causa sua*, či zásadu *presumpce nevinny*, které by zcela zjevně mohly odhalit Jagův klam a zamezit tak následku tragickému konci. „Hra tím pádem ukazuje na potřebu práva poukazem na tragický horor, který může vyvstat z jeho absence“. Othello je soudcem vlastního případu a bere si na sebe tuto úlohu v celém rozsahu, hodnotí důkazy, rozhoduje o vině, stanovuje výměru trestu a vynáší rozsudek. Othello, jak dále upozorňuje McAdams, odmítá udělit Desdemoně právo předložit jediný důkaz, o který Desdemona žádá. V prvním dějství žádá Othello soud o přítomnost Desdemony: „pošlete pro mou paní ke střelci“, je Dóžetem přikázáno: „Přiveďte Desdemonu“. Jako přesný kontrast k zákonnému a spravedlivému soudnímu řízení je McAdams zmiňuje páté dějství, kde je Othello samozvaným soudcem v řízení o osobní pomstě; Desdemona žádá o předvolání Jaga, Othello to však odmítá.¹⁵⁸

McAdams na závěr svého příspěvku v díle *Shakespeare and the Law* shrnuje, že řešení těchto dvou scén se odvíjí od toho, kdo vynáší rozsudek. V prvním případě je to částečně veřejný soudní proces, během kterého jsou přítomny základní elementy zákonných procesů. V druhém případě je rozsudek vynesena zaujatou stranou, která se vzdá zákonnosti na úkor pomsty, která se sice zprvu zdá, že může poskytnout zadostiučinění a ukojit žárlivý vztek.

Absence práva v McAdamsových očích je pravou příčinou tragédie a dle mého soudu velmi důvodně dovozuje, že zákonný proces by v několika krocích Jagovu lež odhalil – tím by se Othellovi nedostalo ukojení vzteku, dostal by ale cenu útěchy mnohem cennější – Desdemonin a jeho život.¹⁵⁹

¹⁵⁸ CORMACK; NUSSBAUM; STRIER. *Shakespeare and the Law*. Str. 123.

¹⁵⁹ CORMACK; NUSSBAUM; STRIER. *Shakespeare and the Law*. Str. 127.

6.4. Kupec benátský

6.4.1. Zápletka

Lze říci, že Kupec benátský je dílo, které vábí zraky právníků snad nejvíce ze všech děl Williama Shakespeara. Tato komedie představuje dva přátele, Antonia, Kupce benátského, a Bassania, který se na Antonia obrací s žádostí o půjčku peněz (tří tisíc dukátů), aby mohl odcestovat z Benátek do Belmontu a usilovat tak o ruku Porcie. Antonio má však veškeré své jmění na moři (v podobě lodních výprav za obchodem). Proto se Bassanio a Antonio obrací na žida Šajloka, který má částku půjčit Bassaniově – Antonio má vystupovat jako ručitel. Vzhledem k přechozím setkáním, kdy však měl Antonio Šajloka hrubě urazit a také kvůli rozepři, zdali je správné a etické půjčovat za vysoký úrok, navrhně Šajlok, že Bassaniově peníze půjčí bez úroku a říká:

<i>Go with me to a notary, seal me there</i>	<i>Půjdem hned k notáři a sepišem</i>
<i>Your single bond; and, in a merry sport,</i>	<i>tam prostý úpis: nesplatíte-li</i>
<i>If you repay me not on such a day,</i>	<i>tehdy a tehdy dohodnutou sumu</i>
<i>In such a place, such sum or sums as are</i>	<i>na dohodnutém místě, pokutou</i>
<i>Express'd in the condition, let the forfeit</i>	<i>budiž, spíš jen tak, jenom pro zasmání,</i>
<i>Be nominated for an equal pound</i>	<i>jediná libra masa vyříznutá</i>
<i>Of your fair flesh, to be cut off and taken</i>	<i>z té části vašeho tak bělounečeho těla,</i>
<i>In what part of your body pleaseth me.¹⁶⁰</i>	<i>kteřou si určím s dovolením já.¹⁶¹</i>

Později Šajlokovi utíká dcera Jessika z domu, ze kterého si odnáší značnou část Šajlokových cenností, včetně prstenu, který Šajlokovi darovala manželka. Jessika utíká s Lorenzem, přítelem Bassania a Antonia. V tu chvíli Šajlok zahořkne a hledá pomstu – kterou chce najít právě v libře masa Antonia.

Bassanio se nachází v Belmontu a Antoniově ztroskotají lodě, takže není, kdo by dluh v čase a místě určeném vyrovnal. Proto Šajlok požaduje po soudu přisouzení smluvní pokuty, tedy aby mohl vyříznout Antoniově z těla libru masa. V soudní scéně se kromě soudce Dóžete v přestrojení objevuje Porcie, nyní již žena Bassania, která má být odborníkem na právo Benátek. Porcie na základě vlastní právní argumentace Šajlokovi právo na libru masa z Antoniova těla potvrdí poté, co

¹⁶⁰ SHAKESPEARE. The Complete Works. *The Merchant of Venice*, I. III. str. 181.

¹⁶¹ SHAKESPEARE. Dílo. Přeložil HILSKÝ. *Kupec benátský*, I. 3. 140.

navrhuje Šajlokovi, aby projevila milosrdenství; on však odmítne. V rozsudku Porcie stanoví, že Šajlok smí Antoniovi vyříznout libru masa „vyříznout smí ji kupci co nejbliž srdce“, rovněž ale konstatuje, že smlouva sice mluví o libře masa, ale o krvi nikoliv – Šajlok tedy nesmí procedit ani kapku Antoniovi „křesťanské“ krve. Rovněž přechází do ofenzivy a odsuzuje Šajloka na milost Dóžete a k propadnutí veškerého jmění, neboť dle benátského práva nesmí cizinec (čímž Žid je), ukládat o život benátskému občanovi.

Ačkoliv jsou v této hře role rozděleny jasně: dobro vítězí nad zlem a hrdý žid je poražen, není na škodu poznamenat, že určité nesrovnalosti mohou mluvit o opaku. Je otázkou, zdali celá komedie není myšlená spíše jako fraška; soudní spor je celou dobu vedený formou invektiv proti Šajlokovi; ve své podstatě zde ovšem jak Porcie v převlečení Dóžete, tak Antonio, prosí o odpuštění. Také na začátku samého sporu, jak pozorně poznamenává Hilský, Porcie položí otázku:

„Kdopak je tady kupec a kdo Žid?“¹⁶²

„Smysl jejího dotazu je pragmatický: Porcie potřebuje rozpoznat žalující a žalovanou stranu.“¹⁶³
Dává tím ovšem chápání hry značný přesah. Otázka je pravděpodobně jen zástěrkou nestrannosti, dá se však chápat jako určitá parabola, kterou dle Hilského vyvolává i sám název hry: Je kupcem benátským spíše Bassanio (Antonioův ručitel), Antonio, nebo žid Šajlok?

6.4.2. Právní otázky v Kupci benátském

Komedie Kupec benátský vyvolává v očích právníků značné kontroverze. O Hood Phillips proto pro lepší orientaci shrnuje, jaké otázky si právníci ve spojitosti s Kupcem benátským kladou nejčastěji:

1. Dle jakého práva máme posuzovat:
  - a. Platnost Antoniova (žalovaný) ručitelského závazku vůči věřiteli Šajlokovi (žalobce)?
  - b. Solidnost a férovost soudního procesu, který přisuzuje propadnutí majetku? Má dojít k posouzení dle Benátského práva v době, kdy se hra odehrává, tedy v čase

¹⁶² SHAKESPEARE. Dílo. Přeložil HILSKÝ. *Kupec benátský*, IV. 1. 170.

¹⁶³ HILSKÝ, Martin. Shakespeare a jeviště svět. Praha: Academia, 2010. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-1857-1. Str. 148.

soudního procesu, nebo dle anglického práva platného a účinného v Shakespearově době? Nebo dle současného Anglického práva? Nebo dle přirozeného práva?

2. Jaké je Porciino postavení v soudním procesu? Je zde v postavení soudce, advokáta, nebo znalce, který udílí rady soudu?
3. Je Antoniův závazek platný?
4. Je rozsudek soudu vydán a soudní jednání vedeno solidně a férově?

Představené problémy však vyvolávají otázky další. Pokud shledáme, že budeme platnost Antoniova závazku posuzovat podle Benátského či Anglického práva Shakespearovy doby, budeme muset podniknout velmi nelehkou cestu právní historií – touto cestou se já v této práci nevydám. Co se týče posouzení dle přirozeného práva, nelze nezmínit neurčitost a historickou proměnlivost chápání přirozeného práva (Na kterou například v učebnici Teorie práva upozorňuje prof. Gerloch.)¹⁶⁴ Tedy, pokud bychom měli uvažovat o právu přirozeném, budeme uvažovat právo přirozené ve stavu právního vědomí počátku 17. století, nebo v chápání dnešním?

Pokud bychom postupovali podle současného českého práva, museli bychom kontrakt posuzovat dle příslušných ustanovení zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „OZ“), zejména dle ust. § 2018 a násl., které upravuje ručení. Solidnost a férovost procesu pak nejen podle příslušných ustanovení zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ale rovněž podle Ústavy a Listiny (zejména ve věci zákonnosti procesu, přidělení zákonného soudce apod.).

Co se Porciina postavení týče, lze shrnout, že ať už je postavení jakékoliv, tedy postavení právního znalce (ačkoliv by mělo platit, že *Iura novit curia*), advokáta, či dokonce soudce, nemůžeme si nevsimnout naprosto flagrantní podjatosti. Ve chvíli, kdy Porcie na soudě udílí dobrozdání, je již manželkou Bassania, tedy Šajlokova dlužníka. Bassanio není jen dlužníkem Šajlokovým, ale rovněž přítelem Antonia, jak Porcie stvrzuje „(...)Antonio, nejbližší přítel přece mého pána, musí být ve všem

---

¹⁶⁴ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 5. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-233-2. Str. 22.

*zrovna jako on.*¹⁶⁵ Takže i kdyby byl kontrakt pouze s Šajlok x Antonio, i zde lze nalézt podjatost. Nadto je Porcie v momentě, kdy je přítomna v Benátkách, hostitelkou Jessiky v Belmontu (a Jessika je uprchlou dcerou Šajloka).

Co se týče platnosti závazku, pokud bychom postupovali dle současného platného českého práva: ustanovení § 2018 odst. 2. OZ stanoví, že ručitelské prohlášení vyžaduje písemnou formu – což, jak vyplývá z textu (viz poznámka pod čarou číslo 157), Antoniovo prohlášení má, ba dokonce, má formu veřejné listiny v podobě notářského zápisu. Již zde bychom narazili dle soudobého platného práva na první problém. OZ v ustanovení § 3 stanoví základní zásady občanského práva, mj. že každý má právo na ochranu života a zdraví, jakož i cti a důstojnosti. Nadto – dle ust. § 580 je neplatné právní jednání, které se přičí dobrým mravům, jakož i právní jednání, které odporuje zákonu, pokud to smysl a účel zákona vyžaduje. Můžeme shrnout, že právní jednání, které by schvalovalo vyříznutí masa z těla jiného, by jistě bylo *contrá bonós móres* – a na tuto skutečnost by notář jistě strany kontraktu upozornil.

Dále platí ustanovení § 588 OZ, dle kterého: *„Soud přihlédne i bez návrhu k neplatnosti právního jednání, které se zjevně přičí dobrým mravům, anebo které odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek. To platí i v případě, že právní jednání zavazuje k plnění od počátku nemožnému“*. Dle mého názoru by se však nejednalo o neplatnost celého závazku, ale pouze ustanovení o vyříznutí libry masa, neboť: dle ust. § 574 OZ je nutné na právní jednání hledět spíše jako na platné než jako na neplatné – a dále dle ust. § 576 OZ: § 576 *„Týká-li se důvod neplatnosti jen takové části právního jednání, kterou lze od jeho ostatního obsahu oddělit, je neplatnou jen tato část, lze-li předpokládat, že by k právnímu jednání došlo i bez neplatné části, rozpoznala-li by strana neplatnost včas.“* Zcela jistě bychom tedy měli odmítnout vyříznutí libry masa, kontrakt ovšem ponechat v platnosti a vyžadovat zaplacení třech tisíc dukátů s příslušenstvím. Je ovšem nutné podotknout, že takovou možnost Bassanio nabízí již v počátcích sporu – nabízí dokonce trojnásobek, Šajlok to však odmítá.

---

¹⁶⁵ SHAKESPEARE. Dílo. Přeložil HIILSKÝ. *Kupec benátský*, III. 4. 16.

Co se týče následného „obrácení rolí“ a propadnutí majetku a života Šajloka, nelze než souhlasit s Posnerem, který kategoricky odmítá odsouzení Šajloka kvůli tomu, že v rozporu s benátským právem ukládal o Antoniov život. Šajlok užil soudního procesu k autorizaci takového činu (a Porcie sama v rozsudku uznává, že v tomto směru Šajlokovi právo náleží a smlouva je platná). Neměl v úmyslu Antonia usmrtit, pokud by soud shledal, že mu právo ze smlouvy nesvědčí. Posner se pasuje do role odvolacího soudu a snaží se vykládat benátský zákon, který stanoví¹⁶⁶:

<i>It is enacted in the laws of Venice</i>	<i>Benátské právo stanoví též tohle:</i>
<i>If it will be proved against an alien</i>	<i>prokáže-li se snad, že cizinec,</i>
<i>That by direct or indirect attempts</i>	<i>at' nepřímou či přímo ukládal</i>
<i>He seek the life of any citizen</i>	<i>o život benátskému občanovi,</i>
<i>The party 'gainst the which he doth contrive</i>	<i>pak straně, proti níž se úklad činil,</i>
<i>shall seize one half his goods; the other half</i>	<i>propadá půlka jmění provinilce,</i>
<i>Comes to the privy coffer of the state;</i>	<i>druhá půl půjde do pokladny státu</i>
<i>And the offender's life lies in the mercy</i>	<i>a život viníka pak závisí</i>
<i>Of the duke only, 'gainst all other voice.¹⁶⁷</i>	<i>výhradně na milosti dožete.¹⁶⁸</i>

Posner konstatuje, že se o úklad o život nejedná, a to jak přímý, tak nepřímý (pro nepřímý používá srovnání s Tragédií Othello, kdy Jago by mohl být nepřímým pachatelem Desdemoniny vraždy, kterou, naveden Jagem, spáchá Othello).

Ohledně solidnosti a férovosti vedeného jednání nemůže být řeč. O podjatosti jsem si již zmínil. Posner dále například upozorňuje na tendenční výklad zákona ve prospěch Antonia, dle kterého lze vyříznout pouze libru masa, nikoliv však prolít krev - tak smlouva nestanoví. Smlouva mezi Bassaniem, Antoniem a Šajlokem je dle jeho názoru platnou smlouvou. Ustanovení o libře masa je dle něj celkem jasnou smluvní pokutou a doložka o smluvní pokutě by, pokud by nedovolovala zároveň s vyříznutím masa i prolítí krve, byla neúčinnou. Právník by měl rovněž navrhnout, že závazek, respektive ustanovení o smluvní pokutě, muselo počítat s prolítím krve, neboť je každému zřejmé, že vyříznutí masa z těla bez prolítí

¹⁶⁶ CORMACK; NUSSBAUM; STRIER. *Shakespeare and the Law*. Str. 151.

¹⁶⁷ SHAKESPEARE. *The Complete Works. The Merchant of Venice*, IV. I. str. 195-196.

¹⁶⁸ SHAKESPEARE. *Dílo. Přeložil HILSKÝ. Kupec benátský*, IV. 1. 16.

kapky krve je nemožné – a to muselo být stranám známo již v době uzavření smlouvy. Šajlok tedy mohl argumentovat duchem a účelem smlouvy a nepřipustit restriktivní výklad soudu v podobě Porcie (což namítá i Jhering, jak popisují níže). Rovněž Posner poukazuje na skutečnost, že kontrakt byl uzavřen mezi Bassaniem a Šajlokem, Antonio vystupoval v závazku pouze jako ručitel. Šajlok se na Antonia mohl obrátit až po tom, co Bassanio nesplnil dluh, ač jej k tomu Šajlok vyzval. Bassanio je soudní scéně přítomen, a nabízí Šajlokovu mnohonásobně více, neboť se oženil s bohatou Porcií.¹⁶⁹

6.4.3. Kupec benátský v očích Rudolfa v. Jheringa

Mimo výše uvedené otázky stojí pojednání významného německého právního teoretika, Rudolfa von Jheringa, který se Kupci benátskému věnuje ve svém díle *„Boj o právo“*. V tomto díle představuje ideu, že uhájení práva není jen naplněním účelu, který právo sleduje (například ochrana věřitele proti dlužníkovi), ale je také ochranou proti obecnému bezpráví. Boj o subjektivní právo je povinností mravního sebezachování a úplné vzdání se práva je mravní sebevraždou.¹⁷⁰ Každý, kdo je k něčemu oprávněn, hájí ve svém právu své mravní podmínky života – jedná se o mravní zachování jednotlivce.¹⁷¹ Jednotlivá hájení subjektivních práv slouží vyššímu principu – společnému hájení práva jako takového a tedy mravního sebezachování celku: *„moje právo jest právo vůbec, v onom se zároveň i toto uráží a hájí“*¹⁷²

Příklad Šajlokovy hájení subjektivního práva Jhering uvádí jako naplnění účelu, který světlí prostředky. Nejedná se podle něj pouze o boj prostý, ale boj o ideu, dále shrnuje:

(sic!) *„Já chci, co jest zákon“* Básník těmito pěti slovy označil pravý poměr práva v subjektivním smyslu ku právu ve smyslu objektivním a označil zároveň význam boje o právo takovým způsobem, že by to žádný filosof práva nebyl s to trefněji učiniti. Těmito slovy přešla věc pojednou z právního nároku Šajlokovy v otázku stran práva Benátčanů. Jak mohůtně, jak obrovsky vzpřimuje se postava slabého muže, když tato slova mluví! Není to již víc žid, jenž svou

¹⁶⁹ CORMACK; NUSSBAUM; STRIER. *Shakespeare and the Law*. Str. 152.

¹⁷⁰ JEHRING, ŠL., Rudolf. *Boj o právo. Právní věda všedního dne*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-102-1. (Dále citováno jako „JEHRING, *Boj o právo*“). Str. 26.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 32.

¹⁷² Tamtéž, s. 48.

libru masa požaduje, jest to zákon Benátský sám, jenž na bránu síně soudní tluče, neboť jeho právo a právo Benátské jest totéž, s jeho právem podvráceno bude samo i právo Benátské“¹⁷³

Jhering dále (v souladu s mojí analýzou s české právní perspektivy), že Šajlokův návrh byl proti dobrým mravům, přidává další zajímavé argumenty (sic!): „*On (Šajlok) jest opravdu ošizen o své právo. Tak aspoň musí právník na tuto věc poblížeti. Básníkovi jest ovšem zůstaveno, že si může své vlastní právnictví utvořiti, a také nebudeme toho lítovat, že Shakespeare zde tak učinil.(...). Avšak vezme-li právník tu věc v kritické posouzení, nemůže jinak říci než takto: Listina židova byla sama o sobě ničemna, jelikož obsahovala něco nemravného; soudce by byl musel židovu žádost hned předkem již z tohoto důvodu odmítnouti. Neučinil-li ale tak, připouštěl-li „moudrý Daniel“ vzdor tomu platnost té listině, tak se dopustil hanebné vytráčky, bídneho úskoku rabulistického, odepřel-li muži, kterému již byl přříkel právo, že smí z živého těla libru masa vyříznouti, odepřel-li mu právo, prolíti krev, ačkoliv tj. s řezáním masa z živého těla nevyhnutelně spojeno. Rovněž tak by mohl soudce někomu, kdo na nějakou služebnost má právo, přisouditi právo ku chození, ale zakázati mu, že nesmí na tom gruntě nechat žádných stop, poněvadž se při ujednání té služebnosti stran stop nic nevyjednalo.“¹⁷⁴*

6.4.4. Další právní otázky Kupce benátského

Výčet právních otázek týkajících se Kupce benátského nekončí. Námětem nám může být například problém interpretace (restriktivní vs. extenzivní) a její tendenčnost, která je v kontextu s celým dílem zahalena do hávu silného antisemitismu. Z dnešního pohledu by se rovněž dalo namítat potlačování svobody vyznání, kdy jest Šajlok v závěru soudního procesu přinucen konvertovat ke křesťanství.

Celým dílem rovněž prostupuje již zmíněného boje mezi přísnou literou zákona a ekvitou, například když Porcie nejdříve vybízí žida k milosrdenství, neboť je to milosrdenství, které jako jediné může změkčit přísný kontrakt a zákon (pravděpodobně zákon stanovící, že *pacta sunt servanda*). Když Šajlok odmítá výzvy k milosrdenství, konstatuje Porcie, že musí přistoupit k plnění smlouvy, neboť jiný verdikt by se stal precedentem; dochází tady opět k boji mezi zákonem a ekvitou (příslušné ukázky a konkrétnější rozbor problému obsahuje kapitola 3.1.1.)

¹⁷³ JEHRING, *Boj o právo*. Str. 50.

¹⁷⁴ JEHRING, *Boj o právo*. Str. 51.

6.5. Právní otázky v dalších Shakespearových dílech

Výše uvedenými díly výčet her obsahujících narážky na právo či právní instituty či otázky nekončí. Například Macbeth – příběh o generálovi skotského krále Duncana, jemuž věštba čarodějnic předpoví, že bude králem. Macbeth za tím účelem krále odstraní, nabízí zajímavé studium státoprávního tématu v podobě přemítání nad legalitou a legitimitou moci. Macbethova legalita i legitimita moci se odvíjí od jeho právoplatné korunovace. Macbeth se ovšem bojí, že když vyjde najevo, že zabil krále, ztratí tím legitimitu – a jak sám přiznává, v tu chvíli mají synové „právo na odpor“.

V zimní pohádce dále vidíme, jak je to s postavením absolutistického monarchy a právem. Král Leontes se soudí s ženou Hermionou, kterou nařkne, že mu je nevěrná s českým králem. Rozhodnout má družina, kterou Leontes poslal do Delf, aby „vyvěstila“ pravdu. Když se družina vrací a předkládá svědectví, se kterým král Leontes nesouhlasí, odmítá nejprve uznat výsledek a uzná jej až poté, co se vyplní další část věštby. Metaforou díla je tedy kritické zhodnocení, že král je nad právem a není jím vázán – a ve chvíli, když se spravedlnost (kterou soud správně nalezl) ukáže, je již pozdě. V případě, že by se býval král soudu podřídil a rozsudek přijal (či byl nucen přijmout), nedošlo by k domnělé tragické smrti manželky Hermiony (která však žije a skrývá se) a ztracení dcery Perdity.

Na nesmyslnost krutých zákonů (ve smyslu eseje Cesare Beccarii „O zločinech a trestech“) upozorňuje Komédie omylů, kdy je odsouzen otec ztracených synů za to, že přijel do zakázaného města a nemá na zaplacení.

Lze uzavřít, že právní náměty lze nalézt ve velké spoustě ze Shakespearových děl. Uvedené hledání – a nalezení závisí na fantazii – a té se, ani kupříkladu při výkladu a interpretaci práva nevyhneme.

6.6. Shakespearovy sonety

Neméně zajímavou úvahu nabízí studium Shakespearových sonetů. Samotný vznik a věnování budí již od počátku značné neshody, kdo může být tajemným „W.H.“, kterému je dílo Sonetů věnováno vydavatelem Thomasem Thorpem. Jeden ze Shakespearových životopisců, právník J. P. Yaetman v jednom

ze svých děl navrhuje, že zkratka W. H. nemůže být nikdo jiný, než „William Hissel¹⁷⁵“. Také fakt, že k publikaci došlo bez autorova svolení, není z dnešního právního hlediska úplně nezajímavý. Celému tématu a kontroverzi se přehledně věnují webové stránky: <http://www.shakespeares-sonnets.com>

Z obsahového hlediska jsou nejzajímavější čtyři z celkem 154 sonetů. Jedná se o sonety s čísly 4, 46, 87 a 134. Jsou psané jako jakési právnické filipiky a nechybí v nich několik institutů anglického práva. Pro ilustraci vždy přikládám i překlad Martina Hilského.

6.6.1. Sonet číslo 4

<i>Unthrifty loveliness, why dost thou spend</i>	<i>Proč půvabem svým plýtváš marnotratně,</i>
<i>Upon thy self thy beauty's legacy?</i>	<i>proč krásu svou jen v sobě utrácíš,</i>
<i>And being frank she lends to those are free:</i>	<i>když dary Přírody jsou všechny splatné</i>
<i>Then, beauteous niggard, why dost thou abuse</i>	<i>jak dlužní úpisy – a ty to víš.</i>
<i>The bounteous largess given thee to give?</i>	<i>Proč schraňuješ, co štedře měl bys dát,</i>
<i>Profitless usurer, why dost thou use</i>	<i>proč stal se z tebe lichvář vlastní krásy</i>
<i>So great a sum of sums, yet canst not live?</i>	<i>co skrblením chce jenom prodělat</i>
<i>For having traffic with thy self alone,</i>	<i>A přijít o všechno, co nastřádal si?</i>
<i>Thou of thy self thy sweet self dost deceive:</i>	<i>Když jenom sebe sama miluješ,</i>
<i>Then how when nature calls thee to be gone,</i>	<i>sám sebou plýtváš, zrazuješ svou krásu</i>
<i>What acceptable audit canst thou leave?</i>	<i>pak přijde smrt – a řekni, z čeho chceš</i>
<i>Thy unused beauty must be tombed with thee,</i>	<i>vystavit účet dotěrnému času?</i>
<i>Which, used, lives th' executor to be.</i>	<i>Kdo nemá dědice, ten zaživa</i>
	<i>svou krásu v sobě navždy pohřbívá.</i>

V sonetu č. 4 tedy objevujeme odkazy na dědictví, na lichvu a půjčování peněz, zneužití práva a nakonec zmínku posledního vykonavatele, dle výkladu, kata, soudce, exekutora.

6.6.2. Sonet číslo 46

<i>Mine eye and heart are at a mortal war,</i>	<i>Můj zrak s mým srdcem na smrt vedou při</i>
--	--

¹⁷⁵ YEATMAN, J.P. *The gentle Shakespeare: A Vindication* (4. Edice). Roxburghe Press, Londýn 1896. Str. 299.

*How to divide the conquest of thy sight;
 Mine eye my heart thy picture's sight would bar,
 My heart mine eye the freedom of that right.
 My heart doth plead that thou in him dost lie,
 A closet never pierced with crystal eyes,
 But the defendant doth that plea deny
 To 'cide this title is impanelled
 And says in him thy fair appearance lies.
 A quest of thoughts, all tenants to the heart;
 And by their verdict is determined
 The clear eye's moiety, and the dear heart's
 part:
 As thus: mine eye's due is thine outward part,
 And my heart's right, thine inward love of
 heart.*

*jak o tvou tvář se mají podělit
 zrak tvrdí, že prý srdci nepatří,
 srdce si ji však nechce nechat vzít
 a namítá, že v něm tvůj obraz leží
 jak v komnatě, kam nemůže, kdo chce
 zrak nárok neuzná a bonem běží
 pro tu svou kauzu hledat obhájce.
 A ta pře šla před slovní soud
 složený z myšlenek, co v srdci dlí,
 a páni soudci měli rozhodnout
 jaký díl z tebe komu přidělí.
 Zrak má tvůj vnější vzhled, zní výrok sněmu,
 tvé srdce patří srdci – tomu mému.*

V sonetu s číslem 46 probíhá válka a spor mezi zrakem a srdcem, posléze soudní spor o určení podílu na majetku. Zmiňují se zde jedna ze stran „civilního“ sporu dle kontinentálně-právního rozdělení, tedy „defendant“ (odpůrce), dále také akt soudního zřízení při stanovení soudní poroty (*impanelled*). Následuje výrok, ve kterém je krásně zohledněn technický právní jazyk: rozdělení vnější „outward“ a vnitřní „inward“ části člověka, jakoby se jednalo o kus sporného pozemku či nástroje pro orbu.

6.6.3. Sonet číslo 87

*Farewell! Thou art too dear for my possessing,
 And like enough thou know'st thy estimate,
 The charter of thy worth gives thee releasing;
 My bonds in thee are all determinate;
 For how do I hold thee but by thy granting?
 And for that riches where is my deserving?
 The cause of this fair gift in me is wanting,
 And so my patent back again is swerving.*

*Bud' sbobem, mám tě rád až přespříliš,
 ty přece víš, jak velká je tvá cena,
 a právě proto mě teď opouštíš;
 má práva na tebe jsou dávno promlčena.
 Já tebe od tebe jsem dostal darem,
 čím si však zasloužím tak vzácný dar?
 Příčinu k tomu v sobě hledám marně,
 mám tě jen na dlub, vrátím, co jsem bral.*

*Thy self thou gavest, thy own worth then not
 knowing,
 Or me to whom thou gav'st it else mistaking;
 So thy great gift, upon misprision growing,
 Comes home again, on better judgement
 making.
 Thus have I had thee, as a dream doth flatter,
 In sleep a king, but waking no such matter.*

*Dáváš mi sebe, neznaje své ceny,
 nesmíš mě, láske, takhle přecenit,
 tak vzácný dar mně přece souzen není,
 vezmi ho zpět, je tvůj – a bude klid.
 Já tě mám jen, jak míváme svůj sen:
 Ve snu jsem král – a žebrák, když je den.*

V sonetu 87 opět nalézáme důležité právní instituty: držbu (*possessing*), odhad (*estimate*), dluhopis (*bond*), ale i chartu, jako pramen práva; také však darování, soudní verdikt (*judgement*)...

6.6.4. Sonet číslo 134

*So now I have confessed that he is thine,
 And I my self am mortgaged to thy will,
 Myself I'll forfeit, so that other mine
 Thou wilt restore to be my comfort still:
 But thou wilt not, nor he will not be free,
 For thou art covetous, and he is kind;
 He learned but surety-like to write for me,
 Under that bond that him as fast doth bind.
 The statute of thy beauty thou wilt take,
 Thou usurer, that put'st forth all to use,
 And sue a friend came debtor for my sake;
 So him I lose through my unkind abuse.
 Him have I lost; thou hast both him and me:
 He pays the whole, and yet am I not free.*

*Dobře, je tvůj, a ty to dobře víš,
 a já zas pro tebe jsem schopen všeho,
 sám sebe zřeknu se, když navrátíš
 mé drubé já a útěchu mou – jeho.
 Ty nedáš ho a on se nevzepře,
 tvůj chtíč jen těžší z jeho dobroty,
 podepsal úpis přece kvůli mně,
 všanc tobě dal se, a co na to ty?
 Za svoji krásu žádáš velkou kauci,
 jak lichvářka, co nemá nikdy dost,
 svou laskavost můj přítel draze splácí
 já ztrácím jeho pro tvou nevděčnost.
 Zato ty máš teď jeho a mě též:
 za oba platí on, tak co víc chceš?*

Hlavním právním motivem posledního zmíněného sonetu je hypotéka a finanční záruka za ní. Zde opět vyvstává otázka, nakolik mohl být Shakespeare vzdělán ve finančnictví a právu obligací.

Závěr

Text práce navrhnul základní myšlenky, proč je nutné při studiu práva uvažovat v širším záběru společenských věd a naznačil, proč by například soudcům studium literatury mohlo pomoci k lepší artikulaci odůvodnění, jakož i větší důvěryhodnosti či „lidskosti“ vydávaných rozhodnutí.

Práce rovněž na několika příkladech dokazuje, že se právo v textech věhlasného autora, rozhodně najít dá a že některá jeho díla mohou právníkům nabídnout zajímavý materiál ke studiu. Zároveň práce shrnuje názory či postřehy právníků, kteří se již dříve Williama Shakespeara z právní perspektivy věnovali.

Práce obsahuje toliko základní závěry a postřehy, které lze z díla Williama Shakespeara vysledovat. Pokud by mělo dojít k dalšímu bádání v tématu spojení Shakespeara s právem, měla by se pozornost zaměřovat zejména směrem k právní historii počátku sedmnáctého století – tím by se daly porovnat právní instituty zmiňované v díle se skutečnými právními instituty Shakespearovy doby. Zajímavým rozšířením – i když mírně jiným směrem, než směrem k historii a anglické literatuře, by mohlo být rozšíření výzkumu „literárnosti“ soudců, tedy počet výskytu citací, například v rozhodnutích Nejvyššího či Nejvyššího správního soudu. Rovněž by se dal rozšířit seznam autorů použitý pro výzkum (zejména na autory české).

Myslím, že by bylo dále velmi přínosné jak pro Právnickou fakultu Univerzity Karlovy jako instituci, tak pro její akademickou obec, kdyby se podařilo najít více času a lidských zdrojů pro bádání nejen v oblasti práva a literatury, ale v oblasti, jejíž jméno nese tato práce – at' už v pořádání workshopů, seminářů či uvážení vzniku například jednosemestrální výuky zaměřené na studium textů Williama Shakespeara. Doufám, že tato práce dokazuje, že materie pro naplnění osnov takového předmětu je jistě dostatečná

Seznam použité literatury a pramenů

Knižní publikace:

- BARHNHART Clarence K.; BARNHART Robert K. The World Book Dictionary, volume two L-Z, The World Book Encyclopedia, 1886.
- BOGUSZAK, Jiří; ČAPEK, Jiří; GERLOCH, Aleš. Teorie práva. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004. ISBN 80-7357-030-0.
- CAMPBELL, John Lord. Shakespeare's legal acquirements considered. D. Appelton Company Press 1859.
- CORMACK, Bradin; NUSSBAUM, Martha Craven; STRIER, Richard. Shakespeare and the law: a conversation among disciplines and professions. ISBN 9780226924946 (ebook). The University of Chicago Press, 2013.
- DEVECMON, W. C. Shakespeare's Legal Acquirements. New York, 1899.
- GERLOCH, Aleš. Teorie práva. 5. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-233-2.
- HILSKÝ, Martin. Shakespeare a jeviště svět. Praha: Academia, 2010. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-1857-1.
- JEHRING, ŠL., Rudolf. Boj o právo. Právní věda všedního dne. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-102-1.
- KNIGHT, C. The Pictorial Edition of the Works of Shakespeare. Volume 2. Routledge, London 1839-42.
- PHILLIPS, Owen Hood. Shakespeare and Lawyers. Routledge, London 2005, ISBN 978-0-415-33086-2.
- SHAKESPEARE, William. Dílo. Přeložil Martin HILSKÝ. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-1903-5.
- SHAKESPEARE, William. The Complete Works. Wilco publishing house, 2013. ISBN 13: 9788182524620.
- STEPHEN, James Fitzjames. A History of the Criminal Law of England - Volume 3. Cambridge university press 2014. ISBN 13: 9781177747509.

- ŠKOP, Martin. Právo a vášeň: jazyk, příběh, interpretace. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5464-6.
- YEATMAN, J. P. The gentle Shakespeare: A Vindication (4. Edice). Roxburghe Press, Londýn 1896.

Odborné články:

- DODSON, Scott; DODSON, Ami A. Literary Justice. University of California Hastings College of the Law, 2015.
- PETERSON, Robert. The Bard and the Bench: An Opinion and Brief Writer's Guide to Shakespeare. IN: 39 Santa Clara L. Rev. 789, 1999.

Právní předpisy:

- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Judikatura

- Usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 9. 2003, sp. zn. III.ÚS 175/03.
- Srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 9. 2006, sp. zn. III.ÚS 314/06.
- Nález Ústavního soudu ze dne 19. 9. 2006, sp. zn. Pl.ÚS 25/06.
- Nález Ústavního soudu ze dne 14. 3. 2016, sp. zn. Pl I.ÚS 1705/15.

Elektronické zdroje

- First amendment to the Constitution of the US. Law Cornell [online]. [cit. 2017-07-18]. Dostupné z:
https://www.law.cornell.edu/constitution/first_amendment.
- Rozhovor s prof. Hilským pro web Divadla Aréna. [online]. [cit. 2017-07-19]. Dostupné z: <http://www.divadloarena.cz/clanek/2015-10-05-jsem-rad-tam-kde-o-neco-jde>.

- Shakespeare authorship question. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2017-07-18]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Shakespeare_authorship_question.
- Shakespeare's Sonnets: Sonnet no. 134 [online]. [cit. 2017-07-19]. Dostupné z: <http://www.shakespeares-sonnets.com/sonnet/134>.
- Shakespeare's Sonnets: Sonnet no. 4 [online]. [cit. 2017-07-19]. Dostupné z: <http://www.shakespeares-sonnets.com/sonnet/4>.
- Shakespeare's Sonnets: Sonnet no. 46 [online]. [cit. 2017-07-19]. Dostupné z: <http://www.shakespeares-sonnets.com/sonnet/46>.
- Shakespeare's Sonnets: Sonnet no. 87 [online]. [cit. 2017-07-19]. Dostupné z: <http://www.shakespeares-sonnets.com/sonnet/87>.
- The Black's Law Dictionary [online]. [cit. 2017-07-19]. Dostupné z: <http://thelawdictionary.org/qualify/>.
- United States Supreme Court FCC v. PACIFICA FOUNDATION, (1978) No. 77-528. Case law [online]. [cit. 2017-07-18]. Dostupné z: <http://caselaw.findlaw.com/us-supreme-court/438/726.html>.
- UVENALIS, Decimus Iunius: Satiry (Saturae),: Satira VI., 347 [online]. [cit. 2017-07-19]. Dostupné z: <http://www.thelatinlibrary.com/juvenal/6.shtml>.
- Why lawyers love Shakespeare. The Economist [online]. The Economist [cit. 2017-07-18]. Dostupné z: <https://www.economist.com/blogs/prospero/2016/01/literature-and-law>.

Abstrakt

Tématem diplomové práce je spojení věhlasného básníka a spisovatele Williama Shakespeara s právem. Diplomová práce ukazuje na některé zajímavé právní postřehy, které lze během studia Shakespeareových textů objevit.

Cílem této práce je rozšířit povědomí o větší hloubce Shakespeareových her, romancí a sonetů a jejich právní konotaci, která nepřestává překvapovat jak obecné publikum, tak čtenáře v právu vzdělané.

Diplomová práce je uvozena pojednáním o spojování práva s literaturou prostřednictvím hnutí Právo a literatura. V další kapitole přibližuje důvody, proč je pro praktický výkon právnických povolání vhodné studovat literární texty, zejména ve spojitosti s vydáváním soudních rozhodnutí. Probírané jsou zmínky Shakespeareových děl v soudních rozhodnutích jak Nejvyššího soudu USA, tak Českého ústavního soudu.

V dalších řádkách autor poukazuje na problematiku překladu literárních textů s přesahem do odborných témat a zmiňuje některé Shakespeareovy narážky na právo.

Značná část práce je věnována studiu tří děl a jejich obsahu týkajícího se práva. Ve zmínce o komedii Něco za něco je akcentováno Shakespeareovo zaujetí tématem, které je stále aktuální – souboje tvrdosti práva s milosrdenstvím a ekvitou. V rozboru tragédie Othello je naznačena důležitost existence právem vázaných soudních sporů. Komedie Kupec benátský shrnuje kontroverze, které toto dílo vzbuzuje v myslích právníků. V poslední kapitole jsou zmíněny čtyři sonety obsahující právní tematiku.

Abstract

The topic of the thesis is the connection of the renowned bard and writer William Shakespeare with the Law. The thesis points out some of the most interesting legal remarks, which can be found during the course of the study of the Shakespeare's texts.

The aim of the thesis is to broaden the knowledge of the depth of Shakespeare's plays, romances and sonnets and their legal connotation that never ceases to amaze both the general public, and the readers of legal education.

The thesis is prefaced by the treatise regarding the connection of the law with the literature through the Law and Literature movement. The following chapter notes reasons why is it appropriate to study literary texts for the practice of legal professions, namely in the connection to the courts' decisions. Decisions of the US Supreme Court and the Czech Constitutional Court are mentioned in the thesis.

In the following lines the author notes the issues one might face while translating the Shakespeare's remarks, especially those of legal connotation ; and mentions some of Shakespeare's law-related remarks.

A notable portion of the thesis deals with three plays and their law-related contents. In the passage regarding the comedy Measure for Measure, Shakespeare's interest in a topic that is still actual nowadays is pointed out – the struggle between the toughness of laws and the mercy and equity. In the analysis of the tragedy Othello the importance of law-ridden court proceedings is accentuated. The comedy Merchant of Venice summarises controversies which this piece of work provokes in the minds of lawyers. The author mentions four of Shakespeare's Sonnets in the last chapter of the thesis.

Klíčová slova

Shakespeare

Shakespeare a právo

Právo a literatura,

Literatura a soudní rozhodnutí

Keywords

Shakespeare

Shakespeare and the Law

Law and literature

Literature and the courts' decisions

Přílohy

Příloha č. 1: Seznam literárních autorů, u nichž byla zkoumána četnost výskytu v rozhodnutích Ústavního soudu.

1 Aeschylos;	37 Joyce, James;	73 Sofokles;
2 Alcott, Louisa May;	38 Kafka, Franz;	74 Stein, Gertrude;
3 Alighieri, Dante;	39 Kerouac, Jack;	75 Steinbeck, John;
4 Allende, Isabel;	40 Lardner, Ring;	76 Stevenson, Robert Louis;
5 Andersen, Hans Christian;	41 Lawrence, D.H.;	77 Swift, Johnatan;
6 Austen, Jane;	42 Lee, Harper;	78 Thompson, Hunter S.;
7 Brontë, Emily;	43 Lewis, C.S.;	79 Tolstoj, Lev Nikolajevič;
8 Brontë, Charlotte;	44 Mann, Thomas;	80 Twain, Mark;
9 Camus, Albert;	45 Melville, Herman;	81 Updike, John;
10 Cather, Willa;	46 Millar, Arthur;	82 Virgilius;
11 Conrad, Joseph;	47 Milton, John;	83 Vonnegut, Kurt Jr.;
12 Čechov, Anton Pavlovič;	48 Moore, Thomas;	84 Wells, H.G.;
13 De Cervantes y Saavedra, Miguel;	49 Morrison, Toni;	85 Wharton, Edith;
14 Defoe, Daniel;	50 Murakami, Haruki;	86 Wilde, Oscar;
15 Dickens, Charles;	51 Nabokov, Vladimir;	87 Williams, Tennessee;
16 Dostojevsky, Fjodor;	52 Neznámý / Arabské Noci;	88 Woolf, Virginia;
17 Eliot, George;	53 Neznámý / Beowulf;	89 Yates, Richard.
18 Ellison, Ralf;	54 Neznámý / Epos o Gilgamešovi;	
19 Euripides;	55 Oates, Joyce Carol;	
20 Ezop;	56 O'Casey, Sean;	
21 Fitzgerald, F. Scott;	57 Orwell, George;	
22 Flaccus, Quintus Horatius;	58 Ovidius;	
23 Flaubert, Gustave;	59 Parker, Dorothy;	
24 Gogol, Nikola;	60 Passos, John Dos;	
25 Golding, William;	61 Plath, Sylvia;	
26 Hardy, Thomas;	62 Poe, Edgar Allan;	
27 Hawthorne, Nathaniel;	63 Proust, Marcel;	
28 Heller, Joseph;	64 Pynchon, Thomas;	
29 Hemingway, Ernest;	65 Rand, Ayn;	
30 Homér;	66 Roth, Phillip;	
31 Hughes, Langston;	67 Rushdie, Salman;	
32 Huxley, Aldous;	68 Salinger, J. D.;	
33 Chaucer, Geoffrey;	69 Sand, George;	
34 Ibsen, Henrik;	70 Scott, Walter;	
35 Irving, John;	71 Shakespeare, William;	
36 James, Henry;	72 Shelley, Mary;	